विषय सूची

पृष्ठ संख्या

परिच्छेद एक: परिचय ४

१.१ पृष्ठभूमि ४

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य ५

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरु ६

१.४ अपेक्षित परिणाम ७

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया ७

१.६ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरु १२

परिच्छेद दुई: गाउँपालिकाको परिचय १४

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय १४

२.२ खप्तडछान्ना गाउँपालिकाकाको संक्षिप्त परिचय १४

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था २०

२.२.१ खप्तडछान्ना गाउँपालिका मानव संसाधनको अवस्था २०

परिच्छेद तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता २२

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था २२

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २९

३.३ आन्तरिक स्रोततर्फका राजस्व संकलनको प्रमूख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण ३१

३.३.१ कर राजस्व ३२

३.३.२ गैर कर राजस्व ३८

परिच्छेद चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था ४७

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति ४७

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण ४७

४.२. आय संकलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता ४९

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति ५०

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ५१

४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ५३

परिच्छेद पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना ५६

५.१ र ... योज

पेशकर्ता

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण **६०**
६.१ राजस्व सूधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ६०
६.२ गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण ६३
परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा **६७**
परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन **६८**
अनूसुची **७१**
अनूसुची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची ७२
अनूसुची २: राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सुचकहरु ७५
अनूसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमुना फाराम ७८
अनूसूची ४: वस्तूगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमुना फाराम ८३
अनूसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा ८९

तालिका सूची

तालिका १: गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण १६
तालिका २: आयका शीर्षक र संभावनाहरु २९
तालिका ३: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर ३३
तालिका ४: सम्भाव्य मालपोत वा भुमि कर ३४
तालिका ५: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण ३५
तालिका ६: व्यवसाय कर तथा सम्भावित आय ३६
तालिका ७: विज्ञापन कर तथा सम्भावित आय ३७
तालिका ८: जडिबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर ३८
तालिका ९: बहाल बिटौरी शूल्क अन्तर्गत अनूमानित राजस्व ४१
तालिका १०: व्यवसाय कर तथा सम्भावित आय ४२
तालिका ११: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण ४४
तालिका १२: अन्य सेवा शूल्क (प्रवेश शूल्क) को सम्भाव्यता विश्लेषण ४४
तालिका १३: सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय ४५
तालिका १४: व्यक्तिगत ३६ना दर्ता (बिलम्ब) शूल्क सम्बन्धी विवर० ४६
तालिका १५: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण ४७
तालिका १६: गाउँपालिकामा राजस्व सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीहरूको विवरण ५०
तालिका १७: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था ५१
तालिका १८: राजस्व सूधार कार्ययोजनाहरु ५७
तालिका १९: गैरकर राजस्व सूधार योजनाहरु ५८
तालिका २०: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु (रु. हजारमा) ६०

तालिका २१: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण (हजारमा) ६४
तालिका २२: प्रक्षेपित आय संरचना ६७
तालिका २३: अनूगमन तथा मुल्यांकन समितिको संरचना ६८

चित्र सुची

चित्र १: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू ७
चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया ८
चित्र ३: खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको अवस्थिती नक्शा १५
चित्र ४: राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया २९
चित्र ५: राजस्व तथा करका विभिन्न शीर्षकहरु ३२

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकारहरुको सङ्घीय संरचनालाई अवलम्वन गरेको छ । संविधानले स्थानीय तहहरुमा कुशल र प्रभावकारी सेवाहरु प्रदान गर्न सवल स्थानीय तहहरुकोपरिकल्पना गरेको छ । यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थाका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यबस्था गरेकोछ । संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्ता अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिने हुँदा सङ्घीयकवित्त व्यबस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संबैधानिक रुपमै प्रदान गरिएको छ । नेपालको संविधान (भाग १९, अनुसूचि ८) मा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल नहुने गरि कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरिए अनुरुप स्थानीय तहहरुले राजस्व अधिकारको प्रयोग गरि कर तथा गैरकर संकलनका आधारभुत मान्यता अनुरुप राजस्व, कर, शुल्क र दस्तुर उठाउन सक्नेछन । अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड बापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था समेत गरिएको छ ।त्यसैगरि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई विभिन्न किसिमका राजस्वको श्रोत, संभाव्य राजस्वको पहिचान, संकलन, राजस्व बाँडफाँडको अधिकारको प्रत्यायोजन गरेको छ । खासगरि स्थानीय तहको उद्देश्य भनेको स्थानीय सरकारलाई वित्तीय रुपमा सवल बनाउने, स्थानीय सरकारको खर्च व्यवस्थापन गर्ने र स्थानीय तहमा सुशासनको प्रत्याभूती गराउने पनि हो ।

स्थानीय तहहरुले आफूलाई तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पुरा गर्नको लागि वित्तीय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ । वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय निकायहरु संघ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य श्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ । स्थानीय तहहरुलाई स्थानीय राजस्व उठाउने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ तापनि उनीहरु करको संभाव्यता पहिचान गर्न, कर सम्बन्धि डाटावेस बनाउन र कर प्रशासनलाई नियमन गर्न कमजोर देखिन्छन ।

संविधान र कानूनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय सरकारहरु प्रदेश र संघको मुख मात्रै ताक्ने र आन्तरिक श्रोत र राजस्व परिचालनमा लामो समय उदासिन हुने हो भने त्यसले दीर्घकालमा स्थानीय सरकारको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई

नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन । यसबाट छुट्कारा पाउनको लागि स्थानीय तहहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा कानून सम्मत ढगंले बृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य आवश्यकता रहन्छ । उल्लेखित कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहहरुसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यही खाँचोलाई पूरा गर्नको लागि प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम, नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा राष्ट्रव्यापी रुपमा संचालित राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि कार्यक्रमले प्रदेश तथा स्थानीय शासन पद्धतिलाई दिगो, समावेशी र जवाफदेही बनाउने लक्ष्य लिएको छ । यस कार्यक्रम अन्र्तगत संचालन हुने गतिविधिहरु प्रदेश तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्नेतिर लक्षित रहेका छन । साथै, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिमा पनि यस कार्यक्रमले सहयोग पुर्‍याउने प्रावधान रहेको छ । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय वीच सम्झौता भइ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै सन्दर्भमा गाँउपालिका तथा नगरपालिकाहरुको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजस्व सुधारका कृयाकलापहरु पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न प्रादेशिकसुशासन केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमको वित्तीय र क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीको प्राविधिक सहयोगमा खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको को राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाईएको छ ।

१.२राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य

नेपालको संविधानले नेपालको राज्य संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ । देशमा सङ्घियता आएपछि पहिले केन्द्रले दिने रकम तथा बजेटमा मात्र आश्रित स्थानीय तहहरुलाई पनि आफैंले राजस्व संकलन गर्न सक्ने अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ । त्यसैले स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व विनियोजन बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्नसक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत छ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ द्वारा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणलाई व्यवस्थापन गरिनुका साथै स्थानीय सरकारले कर लगाउदा वैज्ञानिक करका आधारभूत मान्यताहरुका आधारमा कर करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता र कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने गरी स्थापना गर्न, स्वेछिक रुपमा कर तिर्न प्रेरीत हुने वातावरण सिर्जना गर्न र

कर लगाँउदा करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधि निश्चित गर्न, स्थानीय सरकारको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्य योजनाको निर्माण अपरिहार्य छ ।

संवैधानिक अधिकारभित्र रही स्थानीय सरकार संचालन ऐन (२०७४) ले गाउँपालिका तथा गाउँपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भए तापनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तरिकाले कार्यान्वयन गर्न सक्ने क्षमता सबैमा विकास भइसकेको छैन । यसको पछाडि अनेक कारणहरु हुनसक्छन जस्तै सङ्घिय संरचनाको अभ्यास नयाँ हुनु, आयका श्रोतहरुको पहिचान गर्नसक्ने खालको दक्ष जनशक्ति अधिकांश स्थानीय तहहरुमा नहुनु, स्थानीय तहहरुसँग रहेका संभाव्य श्रोतहरुका बारेमा तथ्यांक नहुनु, राजस्व संकलन र त्यसको बाँडफाँड बारेमा जनतालाई बुझाउन नसक्नु, स्थानीय तहमा राजस्वको दायरा बृद्धि गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय तहको नेतृत्वको इच्छाशक्ति कम हुनु आदि ।

स्थानीय तहहरुको राजस्व सम्बन्धि वर्तमान स्थितिको विश्लेषण गरिराजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुको पहिचान गर्न र सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण कार्यमा सहजीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि सुदुरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गतको प्रादेशिक सुशासन केन्द्रको चालु आ. व. २०७८/०७९को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार .खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.३राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरु

यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य पालिकाहरुको आन्तरिक आय तथा राजस्वको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गर्नु र व्यवहारिक तथा प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास गर्नु हो । यस उद्देश्यको प्राप्तिका लागि देहाय अनुसारका सहायक उद्देश्यहरु निर्धारण गरिएको छ :

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरुलाई राजस्व सुधार कार्यायोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा शीर्षकगत रुपमा सम्भावित कर/गैर करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा राजस्वका विभिन्न श्रोतहरुको लेखाजोखा (यथार्थ असुली सहित) गर्ने र बृद्धिका संभावनाहरु पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको संगठनात्मक संरचना संकलन तथा बिलिंग पद्दति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कार्य कुशलताको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहका आन्तरिक आय बृद्धिका संभावनाहरु पहिचान गरि आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्य योजना तयार गर्ने ।

- राजस्व सुधारका नयाँ संभावनाहरुको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनुपर्ने भावी रणनीति सहित आगामी ३ आर्थिक वर्षका लागि कार्य योजना (२०७९/०८०-२०८१/०८२) सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा गर्नु पर्ने सुधारका लागि सुझाव सहित नमुना तयार गर्ने ।

१.४ अपेक्षित परिणाम

स्थानीय तहहरुलाई वित्तीय रुपमा सवल बनाउने र खर्च व्यवस्थापन गर्न सक्षम बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्नु मुख्य अपेक्षित परिणाम हुनेछ साथै यस कार्ययोजना मार्फत तल उल्लेखित कुराहरु प्राप्त हुनेछन :

- ❖ सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारी सवैले राजस्व सुधार सम्बन्धी अभिमुखीकरण प्राप्त गरी आन्तरिक आय तथा कर सम्बन्धी विषयमा आवश्यक जानकारी हासिल गरेका हुनेछन् ।
- ❖ सहभागितामूलक विधिद्वारा तोकिएका स्थानीय तहको सूचना र तथ्याङ्कमा आधारित कार्यान्वयनयोग्य राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको हुनेछ ।
- ❖ आन्तरीक आयका नयाँ सम्भावनाहरुको पहिचान भई सो समेत समावेश भएको राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- ❖ नमुना आर्थिक ऐन आगामी आर्थिक वर्षबाट यथार्थतामा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका विधी तथा चरणहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र १) ।

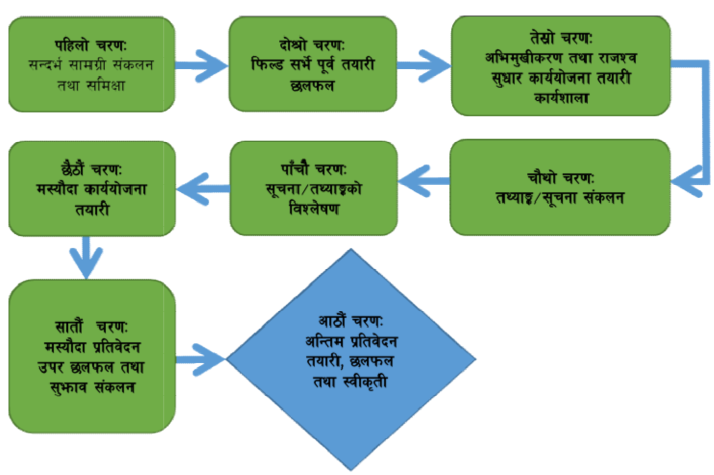

चित्र १: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू

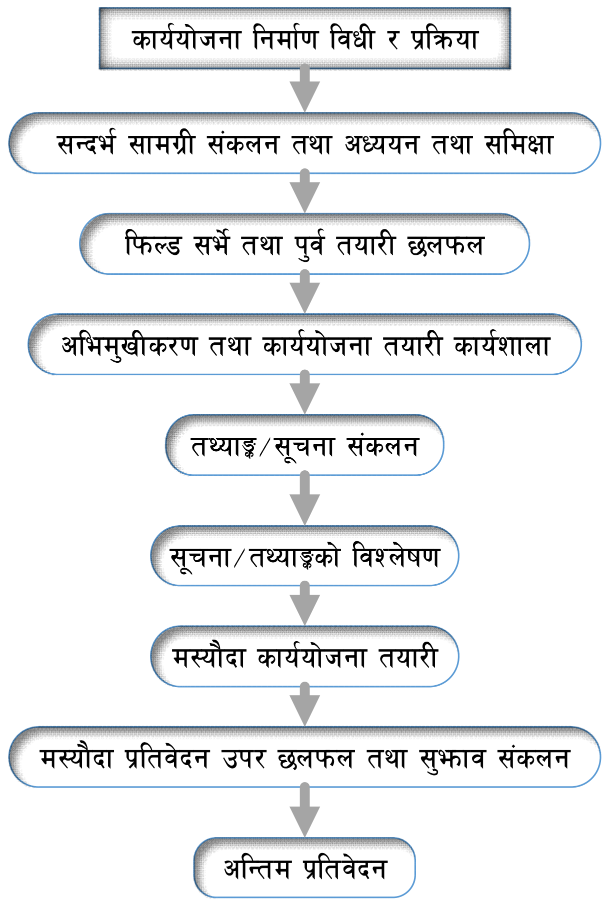

चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया

पहिलो चरण: सन्दर्भ सामाग्री संकलन तथा समीक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामाग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागि पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जसमध्ये नेपालको संविधान (२०७२), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी ऐन २०७५ आदि रहेका छन् । यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामाग्रीहरुमा सुदुरपश्चिमप्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन् । यसै क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामाग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

दोस्रो चरणः फिल्ड सर्भे पूर्व तयारी छलफल

पालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना संकलन गर्न जानु भन्दा पहिले प्रादेशिक सुशासन केन्द्र डोटीमा मिति २०७९ जेष्ठ ११ मा एक दिबसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रदेश सुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रुप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि सैद्धान्तिक र व्यवहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुतिकरण गर्नु भएको थियो र उक्त प्रत्युक्तिकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नु भएको थियो ।

तेस्रो चरणः अभिमुखीकरण कार्यशाला

पालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरु र राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

चौथो चरणःतथ्याङ्क/सूचना संकलन

कार्ययोजनातर्जुमा सम्बन्धि कार्यका लागि संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरु समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरु, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विवरणहरु तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन, सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरु आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गरियो । त्यस बाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यवसायीहरुको संगठन, होटल व्यवसायीहरुको संगठन आदि पेशागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरु लगायतका सरोकारवाला पक्षहरुसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरु संकलन गरिएको थियो ।राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो ।

- ❖ राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक ब्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धि विवरण
- ❖ राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गरिएका नीतिगत ब्यवस्थाहरु
- ❖ कम्तिमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- ❖ गत वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- ❖ चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट

- ❖ आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- ❖ आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धि तथ्यांक तथा सूचना
- ❖ राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरु/तथ्याङ्कहरु नमिल्दा र असंगतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पूनः प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरि सकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरुले खोजे अनुसार तालिकामा रुपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार संकलन गरिएको थियो ।

पाँचौ चरणः सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागि आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क संकलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरुलाई विश्लेषण गरिने छ । सूचना विश्लेषणको लागि तथ्याङ्कीय विधि तथा गुणात्मक विश्लेषण विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्वसम्बन्धि नीतिगत ब्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरु पहिचानको लागि गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय संकलनमा पार्ने प्रभावहरुको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदैं आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले नारायण गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसैगरी नारायण गाउँपालिकाको विगतको आयको बृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम बिन्दुको आधारमा वार्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरि गरिएको थियो ।

$$\text{CAGR} = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ,

CAGR =औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण **अनुसूची** ४ अनुसार गरिने छ ।

छैठौं चरण:मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई परिमाणात्मक तथा गुणात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएको छ । लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो । प्रतिवेदनको विषय सूची निम्न अनुसार छ ।

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

१.५ योजनाका सीमाहरु

परिच्छेद – दुई : गाउँ/गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.२ गाउँ/नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

२.३ गाउँ/नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

३.२ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.३ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ गाउँ/नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँ/नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन

अनुसूचीहरुः

अनुसूची १: तथ्याङ्क संकलन सूची

अनुसूची २: विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ३: वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ४: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

सातौं चरणः मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरु पश्चात तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिइने छ । यसका लागि परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजन गरिने छ । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्ने छ ।

आठौ चरणः अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती

मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिने छ । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरुको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिने छ । दिइएका सुझावहरुको यथोचित सम्बोधन गरि प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिइने छ र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.६राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरु

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्न अनुसारको सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

यस राजस्व सुधार कार्ययोजना गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरु तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरुसँग गरिएको छलफल, गोष्ठि, अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सुझाव र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

१. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक रुपमा बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।
२. राजस्व प्रक्षेपणको लागि स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले विभिन्न सर्वेक्षण मार्फत उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।
३. वार्षिक रुपमा अनुगमन मुल्यांकन पश्चात्राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद दुई: गाउँपालिकाको परिचय

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, आर्थिक तथा सामाजिकअवस्था, मानव संशाधन साथै भौगोलिक अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ ।

२.२ खप्तडछान्ना गाउँपालिकाकाको संक्षिप्त परिचय

नामाकरण:

खप्तडछान्ना गाउँपालिका बझाङ जिल्लाका १२ वटा स्थानीय तहहरुमध्ये एक हो । नेपालको संविधान २०७२ को धारा २९५ को उपधारा ९३० बमोजिम गठित गाँउपालिका, नगरपालिका, स्वायत्त, संरक्षित वा विशेष क्षेत्रको नाम, संख्या तथा सिमाना निर्धारण आयोगको सिफारिसमा बनेको ७५३ वटा स्थानीय तह मध्यको एक हो । यस गाउँपालिकाराजनीतिक रुपमा ७ वटा वडाहरुमा विभाजित छ । खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको नामाकरण यहाँ रहेको खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्नको नामबाट नै नामाकरण गरिएको हो ।

अवस्थिति :

यो गाउँपालिकाको पूर्वमा बाजुरा जिल्लाको दोगडी, पश्चिमतिर थलारा गाउँपालिका, उत्तरतिर जयपृथ्वि नगरपालिका र दक्षिणमा खप्तडराष्ट्रिय निकुञ्ज रहेको छ । भौगोलिक अवस्थिति २९°२७'१७" उत्तरी अक्षांशदेखि ८०°११'५२.२ पुर्वी देशान्तरमा रहेको यो गाउँपालिका राजनैतिक हिसावले सातवटा वडाहरुमा विभाजित रहेको छ । समुद्र सतहदेखि १२६२ मि. देखि ३२७६ मिघरसम्मको उचाइमा यो गाउँपालिका रहेको छ । यो गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं. ४ को घाटखोलामा रहेको छ । यस गाउँपालिकाको सवैभन्दा सानो वडा नं. ३ रहेको छ भने सबैभन्दा ठूलो वडा ७ रहेको छ । भू-आकृतिमा विविधता भएसँगै यस गाउँपालिका सामाजिक साँस्कृतिक हिसावले पनि विविधता बोकेको छ । विभिन्न जातजाति र भौगोलिक विविधता बोकेको यो गाउँपालिकामा उचाइअनुसार हावापानीमा पनि विविधता पाइन्छ । यस गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा तल चित्र नं. १ मा राखिएको छ ।

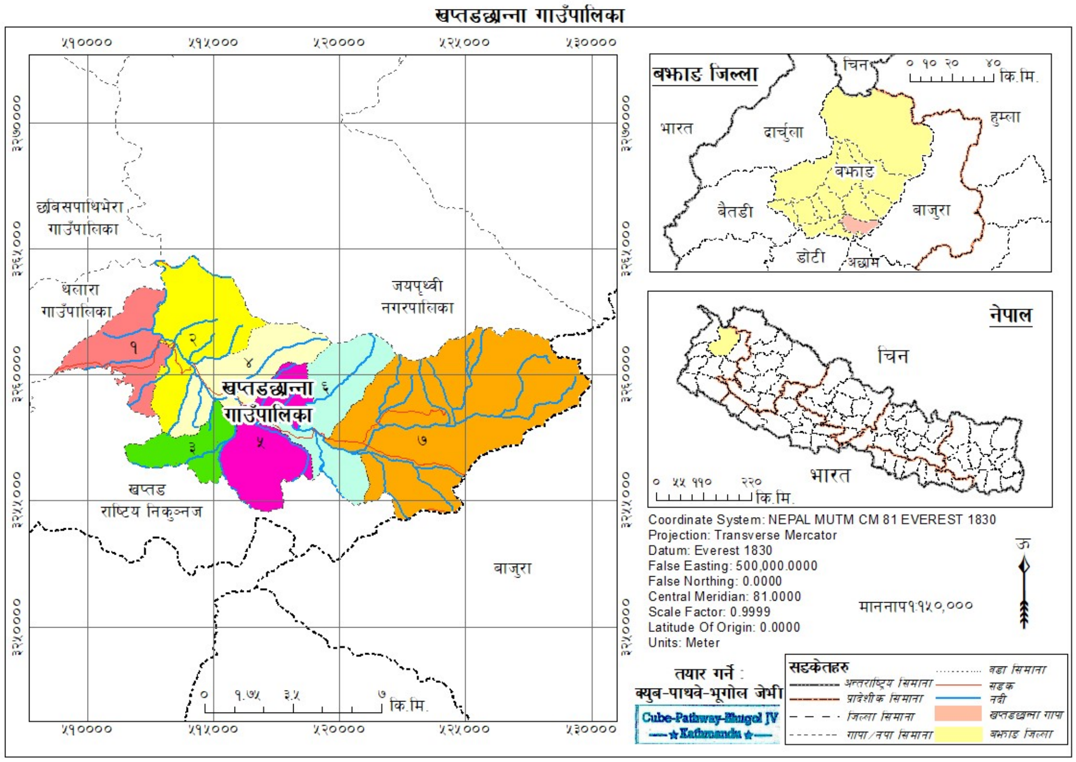

चित्र ३: खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको अवस्थिती नक्शा

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल तथा वडागत विभाजन

यो गाउँपालिकालाई जम्मा ७ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफलको हिसावले सबैभन्दा ठूलो वडा वडा नं. ७ रहेको छ भने सबैभन्दा सानो वडा वडा नं. ३ रहेको छ । यस गाउँपालिकको जम्मा क्षेत्रफल ११४ स्क्वायर कि.मि. रहेको छ ।

गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विवरण

केन्द्रीय तथ्यांक विभागको २०७८ को प्रारम्भक रिपोर्ट अनुसार यस गाउँपालिकाकाको जनगणना घरसंख्या २४५३, परिवार संख्या ३१०० रहेका छन भने जम्मा जनसंख्या १३७५१ रहेको छ जसमा पुरुष ६२३८ र महिला ६५१३ रहेका छन् । केन्द्रीय तथ्यांक विभाग २०६८ अनुसार खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको जनसंख्या १५८९३ जसम पुरुष्या ७१५० र महिला ८७४३ रहेका छनु । त्यसैगरी सवैभन्दा धेरै जनसंख्या हुने वडा नं. ७ मा ३०२२ जना र सबैभन्दा थोरै जनसंख्या हुने वडा नं. ३ मा जम्मा १८३६ जना रहेका छन् ।खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्या तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण

२०६८ को जनगणना अनुसार				
वडा नं.	घरधुरीसंख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१	३६६	८७८	१०८४	१९६२
२	३७०	८०९	१०४५	१८५४
३	३४९	८१३	१०२३	१८३६
४	४३९	९७४	१२२२	२१९६
५	५०७	११७५	१३८२	२५५७
६	५१४	११००	१३६६	२४६६
७	५६०	१४०१	१६२१	३०२२
जम्मा	**३१०५**	**७१५०**	**८७४३**	**१५८९३**

पेशागत विवरण :

यस गाउँपालिकामा बस्ने व्यक्तिहरूले आफ्नो जिविकोपार्जनको लागि मुख्य पेशाको रूपमा कृषि पेशा अंगालेका छन् । त्यसै गरी वैदेशिक रोजगारलाई पनि यहाँका मानिसहरुले मुख्य पेशाको रुपमा लिएको पाइन्छ । यहाँका मानिसहरु रोजगारीको लागि खाडि मुलुकहरुमा जाने गरेका छन भने यहाँको ठुलो युवा जनशक्ति भारतका विभिन्न शहरहरुमा आफ्नो आर्थिक उपार्जनको लागि जाने गरेका छन् । सन् २०१८ को आर्थिक जनगणना अनुसार खप्तडछन्ना गाउँपालिकामा विभिन्न आर्थिक गतिविधिमा संलग्न कुल ४ सय ७४ प्रतिष्ठान रहेका छन् । ती प्रतिष्ठानहरूमा स्वरोजगार वा कर्मचारीको रूपमा कुल ९५१ जना संलग्न छन्, जसमा पुरुष ६९० र २६१ महिलाहरुको संलग्नता रहेको छ । यो तथ्यांकलाई हेर्दा प्रतिष्ठानहरूमा पुरुष र महिला संलग्नताको अनुपात २.६४ छ, जसको अर्थ प्रतिमहिला आर्थिक गतिविधिमा २.६४ जना पुरुष संलग्न छन् ।

पर्यटन (**प्रशिद्ध स्थलहरू**):

यस गाउँपालिकामा विभिन्न सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका प्राय सबैजसो बस्तीहरु खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ति क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने भएकोले यो स्थान पर्यटकीय स्थानको हिसाबले एकदमै उत्तम स्थल रहको छ । त्यसमध्ये खप्तडछान्ना यहाँको प्रसिद्ध धार्मिक स्थल रहेको छ । खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज प्राकृतिक प्रेमीहरुका लागि यहाँको प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थल रहेको छ । विभिन्न खाले देवस्थल, मठमन्दिर, राष्ट्रिय निकुञ्ज वफरजोन, यहाँ पाइने प्राकृतिक सुन्दरता, खप्तडबाबाको मन्दिर जस्ता मानवनिर्मित संरचनाहरु पनि यहाँका सुन्दर स्थानहरुमा पर्दछन् जसलाई पर्यटन प्रवर्द्धन र विकासको लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

सिंचाईः

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको सिंचाइको लागि कुनै पनि कुलोको व्यवस्थाहरु भइरहेको छ । यस गाउँपालिकाले वडा नं. २ लाई कृषिको लागि विशेष ध्यान दिएको छ र यहाँ सिंचाइको लागि कुलोको व्यवस्था गरेको छ । कृषकहरुले उत्पादन गरेको कृषि उपजहरु यातायातको समस्या र उचित बजार व्यवस्थापन हुन नसक्दा ग्रामीण स्तरमा उत्पादन भएका कृषि सामानहरुले बजार नपाएको अवस्था छ । गाउँपालिकामा सिंचाइको लागि सम्भावनाका स्रोतहरु हुँदा हुँदै पनि यो ठाउँका मानिसहरु सिंचाइको लागि पानीको व्यवस्था गर्नेतर्फ उदासिन रहेको पाइयो । यदि यो गाउँपालिकामा उचित पानीका मुहानहरुको पहिचान गरी सिंचाइको व्यवस्था गरेको खण्डमा यहाँ कृषिको सम्भावना रहेको छ । राष्ट्रिय निकुञ्जबाट आउने जंगली जनावरले पनि यहाँको कृषिलाई आघात पुऱ्याएको पाइन्छ ।

यातायात पहुँच :

यस खप्तडछान्ना गाउँपालिकामा यातायातको राम्रो व्यवस्था नभए पनि सेतिलोकमार्गले यो गाउँपालिकालाई तराइको महेन्द्र राजमार्गसँग जोडेको छ । गाउँपालिकाभित्रका सवै वडाहरुमा बाटोको ट्रयाक खोलिएको छ । यद्यपी वर्षायाममा यातायातको समस्या पर्ने गर्दछ । उच्च पहाडी एवम चट्टाहरुले गर्दा यो इलाकामा यातायातको पुहँच पुऱ्याउन समस्या देखिएको छ । जिल्ला सदरमुकामदेखि हिउँदको समयमा गाउँपालिका केन्द्रसम्म यातायातको सुविधा रहे पनि वर्षयाममा यो गाउँपालिकाको सडक सञ्चाल जिल्ला सदरमुकार एवम् अन्य ठाउँहरुसँग टुट्ने गर्दछ । उच्च पहाडी जिल्ला भएको हुनाले यहाँ उत्पादिनत विभिन्न खाने कृषि सामग्री एवम बहुमुल्य औषधिजन्य जडिबुटिहरुले बजार पाएका छैनन् । यदि यो गाउँपालिका सडक सञ्जालसँग जोडिएको खण्डमा यहाँका रैथाने उत्पादन एवम् औषधियुक्त चिजविजले बजार पाउने र यहाँका जनताको जिवस्तर माथि उठ्ने देखिन्छ । त्यसैले यस गाउँपालिकाकाले आफ्नो ध्यान सडक निर्माण, व्यवस्थापन र प्रवर्द्धमा लगाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय :

खप्तडछान्ना गाउँपालिका कृषिका लागी राम्रो सम्भावना भएको गाउँपालिका हो । पहाडि जिल्ला भए पनि उच्च स्थानमा सिंचाइको व्यवस्था साथै चिसो हावापानीमा उत्पादित वस्तुहरको बजारमा उच्च माग रहेको कारण यो क्षेत्रमा कृषिजनय व्यवसायहरु, राम्रो हुने अवस्था रहेको छ । नगदेवाली, विभिन्न फलफुल, जडिबुटि र पशुजन्य उद्यमहरु यहाँका प्रमुख उद्यम, व्यापार व्यवसायका सम्भावना रहेका छन् । उच्च स्थान साथसाथै खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ति स्थानमा रहेको हुनाले विशेष गरी टुरिजिम उद्योग यहाँको लागि अतिउत्तम व्यवसाय हुने देखिन्छ । हालसम्म गाउँपालिकाले यहाँको टुरिजम विकासको लागि खासै पहल नगरेको देखिन्छ ।

टुरिजमको लागि मुख्य रुपमा सडक यातायात नै मुख्य रुपमा रहेको हुँदा यस गाउँपालिकाले बाटोका रुटहरु खोलेर सडकको स्तरोन्नति गर्नु पर्ने अवस्था रहको छ । यस गाउँपालिकाकाले कृषिलाई प्रवर्द्धन गर्नको लागि कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन २०७८ पास गरी यस गाउँपालिकालाई कृषिको माध्यमबाट समृद्ध बनाउने लक्ष्य लिएको छ ।

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू :

यस गाउँपालिकाका प्रमुख व्यापारिक केन्द्रहरुमा घाटखोला नै यस गाउँपालिकाको मुख्य बजार रहेको छ भने भने वडाकार्यालयहरुको वरिपरि स–साना बजारहरु पनि रहेका छन् । यी बजारहरुबाट यहाँका बासिन्दाले आफूलाई चाहिएको सामान किन्ने र गाउँघरका उत्पादन भएको सामानलाई बेच्न पनि गरेको पाइन्छ ।

उर्जा/विद्युत सुविधा :

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाका २२११ घरधुरीले उज्यालोको लागि विजुलीको उपयोग गरेका छन भने जम्मा १५९ घरपरिवारले मट्टितेलको प्रयोग गरेका छन् । त्यसै गरी २९७ ले सौर्यउर्जालाई उज्यालोको प्रमुख स्रोत बनाउएका छन् । त्यसैगरी खाना पकाउने इन्धनको रुपमा ३०८७ घरधुरीले दाउराको उपयोग गरेका छन्, ४ घरधुरीले मट्टितेल र १/१ घरधुरीले क्रमशः एलपि ग्याँस र विद्युतलाई आफ्नो खाना पकाउने इन्धनको स्रोतकोरुपमा प्रयोग गरेका छन् ।

संञ्चार सुविधाः

खप्तडछान्ना गाउँपालिका पहाडि जिल्ला भए पनि सञ्चारका आधुनिक सुविधाबाट सुसज्जित रहेको गाउँपालिका हो । यहाँका जम्मा घरधुरी मध्ये मोवाइल ८२३ घरधुरीहरुले चलाएका छन भने रेडियो सुविधा १५५८ वटा घरधुरीमा रहेको छ । त्यसैगरी टेलिभिजन २२१ घरधुरी, टेलिफोन ९४ घरधुरी, केवल टि.भि. ३५ घरधरीमा रहेको छ । त्यसैगरी कम्प्युटर हुने घरधुरी १५ र इन्टरनेटको सुविधा भएका घरधुरी १ रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा कान्तिपुर एफ.म., रेडियो नेपाल लगायत विभिन्न एफ.म सेवाहरु जिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रशारण भएको सुन्न सकिन्छ भने गाउँपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेल कम्पनि कम्पनीले पूर्वाधार विकास गर्ने क्रममा रहेका छन् ।

खानेपानी तथा सरसफाईः

खप्तडछान्ना गाउँपालिकामा पिउने पानीको सबैभन्दा ठूलो स्रोत पाइप रहेको छ । यस गाउँपालिकामा २५११ घरधुरीले पाइपलाई पिउने पानीको स्रोतबनाएका छन भने ६० घरले ढाकेको कुवाबाट पिउने पानीको व्यवस्था गरेको देखिन्छ । ६८ घरले नढाकेको कुवालाई प्रमुख पानीको स्रोतको रुपमा उपयोग गरेका छन् । त्यसैगरी खोला र मूलको पानीलाई मुख्य स्रोत बनाएका घरपरिवार ११३ थिए भने ढुङ्गेधाराको पानीलाई मुख्य स्रोत मान्नेहर ३४२ घरधुरीहरु

रहेका छन् । सरसफाईले मानिसको जीवनमा अहम भूमिका खेलेको हुन्छ । मानवजन्य फोहोर नै मानिसको लागि पहिलो समस्या बन्दै गइरहेको छ । यस गाउँपालिकामा पनि कूल घरधुरीहरुमध्ये आफ्नो छुट्टै शौचालय नभएका घरहकरु ८०.२ प्रतिशत रहेका छन् । ११.१ प्रतिशत घरधुरीहरुमा फ्ल्स शौचालय रहेको छ भने ८.७ प्रतिशत घरधुरीमा सामान्य खाले शौचालय रहेको छ । खप्तडछान्ना गाउँपालिकाकाले यस गाउँपालिकामा स्वाथ्य तथा स्वच्छता सम्बन्धी टोल, गाउँ, वडा र गाउँपालिकास्तरीय विभिन्न खाले चेतनामूलक कार्यक्रमलाई यहाँका मानिसहरुलाई कम्तिमा एक घर एक शौचालयको लागि प्रेरित गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

भवन तथा आवास :

खप्तडछान्ना गाउँपालिकामा घरपरिवारले प्रयोग गरेको घरको जगको प्रकार हेर्ने हो भने विविधता रहेको छ । घरको जगको आधारमा हेर्दा ढुङ्गा र माटोको जग भएका घरधुरी ३०७१, सिमेन्ट प्रयोग गरेका १४ र काठको प्रयोग गरेका घरधुरी जम्म ३ रहेका छन् । त्यसैगरी गारोको आधारमा छुट्याउँदा माटोको प्रयोग गरिएका घरधुरी ३०४१, सिमेन्टको प्रयोग गरिएका घरधुरी ३२, काठको प्रयोग भएका १२ र बाँसको भित्ता भएका घरधुरी जम्मा १ रहेको छ । छानाको आधारमा छुट्याउँदा जम्मा घरधुरी मध्ये २००१ घरधुरी ढुङ्गा वा टायको प्रयोग भएको छ भने ९१७ घरधुरीले खरको प्रयोग गरेका छन् । त्यसैगरी टिनले छाएका घरधुरी १५२ वटा र छत ढलान गरी बनाएका घरहरु जम्मा १७ रहेका छन् ।

शिक्षाः

यस खप्तडछान्ना गाउँपालिकामा आधारभूत र माध्यमिक गरी जम्मा ४२ वटा शैक्षिक संस्थाहरु रहेका छन् । यी ४२ वटा शैक्षिक संस्थाहरुमा जम्मा ७७२० जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत रहेका छन जसमा ३६८९ छात्र र ४०३१ जना छात्राहरु रहेका छन् । औषतमा प्रत्येक स्कुलमा १८४ जना विद्यार्थीहरुले पठन पाठन गरिरहेका छन् ।

स्वास्थ्य :

खप्तडछान्ना गाउँपालिका राजनीतिक रूपमा ७ वडाहरूमा विभाजित छ । यो गाउँपालिकामा रहेको पाटादेवल स्वास्थ्य चौकीले यहाँका जनताहलाई सामान्य खालको प्राथमिक रोग एवम दुर्घटनाबाट बचाउने काम गरेको छ । यो गाउँपालिकामा अस्पताल नभएकोले कुनै विशेष रोग लागेमा अथवा घाइते भएमा उपचारको लागि सदरमुकाम वा काठमाडौँ नै जानुपर्ने अवस्था रहेको छ । यद्यपी यस गाउँपालिकाकामा हेल्पपोष्ट, सामुदायिक हेल्थ इकाइ, पि.एच.सी., आधारभूत स्वास्थ्य संस्था, जन्मकेन्द्र, औषधि पसल साथै प्रसुति केन्द्रहरु रहेका छन् । यसबाट के देखिन्छ भने यो गाउँपालिककाले आफ्नो कार्यक्रममा स्वास्थ्यलाई प्रमुख मुद्दाहरुमध्ये एउटा मुख्य मुद्दाको रुपमा लिनुपर्नै देखिन्छ ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी :

खप्तडछान्ना गाउँपालिकामा प्राइम कमर्यिस बैंक लिमिडेट र किसान लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका स्थानीय बासिन्दाहरूले पनि यिनै संस्थाहरू मार्फत् सेवा लिएको पाइन्छ । यहाँका जनताहरुले आफूसँग भएको निक्षेप गर्ने एवम आफ्नो व्यापार व्यवसाय र दैनिक गर्जो टार्नको लागि बैंक एवम् वित्तीय संस्थाको भर पर्ने गरेका छन् । यो गाउँपालिकामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु साथसाथै सहकारीहरुले गर्दा अहिले यहाँका जनताहरुले बैंक तथा वित्तीय कारोवारहरुको लागि जिल्लाको सदरमुकाम जानुपर्ने बाध्यता हटेर गएको छ ।

फोहरमैला व्यवस्थापनः

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि छुट्टै डम्पिङ साइट निर्माण गरेको छैन । तथापी स्थानीय स्तरमा निस्कने फोहोरहरुलाई बजार क्षेत्रतीर स-साना खाल्डाहरूमा राख्ने र जलाउने गरिन्छ भने गाउँमा किचनजन्य फोहोरहरू गाईवस्तुलाई खुवाउने तथा सड्ने गल्ने फोहोरलाई मलखादमा फाली मलको रूपमा प्रयोग गर्ने र नगल्ने फोहोरहरुलाई बारी वा प्राकृतिक रुपमा बनेका सानातिना ओडार, कुना, काप्चा वा गाइवस्तु वा मानिस जान नसक्ने प्राकृतिक साना गुफा/प्वाल वा चरहरुमा फाल्ने गरेका छन् । आजकल गाउँघरमा पनि प्लाष्टिक जन्य एवम् धातुजन्य वस्तुहरुको बिक्री वितरण हुने गरेकाले यहाँका मानिसहरुले धातुका टुक्रा, प्लाष्टिकका टुक्रा, चप्पल वा अन्य रिसाइकल हुनसक्ने वस्तुहरुलाई महिलाका सृङ्गारका सामानहरु एवम् भाँडा वर्तनहरुसँग साटेर आफ्नो दैनिक जिवन चलाउने गरेका छन् ।

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको दोस्रो निर्वाचन २०७९ वैशाख ३१ गते सम्पन्न भई हाल सोही निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूमार्फत् गाउँपालिकाको कार्य सञ्चालन भई आएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२.१ खप्तडछान्ना गाउँपालिका मानव संसाधनको अवस्था

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको कार्यालयमा विभिन्न विषयगत शाखामा गरी कुल १९ जना कर्मचारीहरू रहेका जसलाई पद एवम विषयगत शाखाअनुसार तलाको तालिकामा देखाइएको छ ।

क.सं.	विषयगत शाखा	पद	पदपुर्ति		
			स्थायी	करार	जम्मा
१	प्रशासन	नि.प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत			१
२	सुचना प्रविधि शाखा	सुचना प्रविधि अधिकृत			१
३	शिक्षा शाखा	शिक्षा अधिकृत			१
४	पशु सेवा शाखा	अधिकृत छैठौ			१
५	कृषि शाखा	अधिकृत छैठौ			१

क.सं.	विषयगत शाखा	पद	पदपुर्ति		
			स्थायी	करार	जम्मा
६	स्वास्थ्य शाखा	जनस्वास्थ्य निरिक्षक			१
७	भण्डारण शाखा	ना.सु			१
८	योजना शाखा	सव इन्जिनियर			१
९		सव ओभरसियर			१
१०		सूचना अधिकारी			१
११	कम्प्युटर फाँट	कम्प्युटर अपरेटर			१
१२	लेखाफाँट	लेखापाल			१
१३	प्रशासन	सहायक पाँचौ प्रशासन			१
१४	योजना शाखा	सव ईन्जिनियर			१
१५	कृषि शाखा	ना.प्रा.स.			१
१६		सव ओभरसियर			१
१७		सवारी चालक			१
१८		कार्यालय सहयोगी			१
१९		कार्यालय सहयोगी			१

स्रोत:https://khaptadchhannamun.gov.np/staff

परिच्छेद तीन:स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

यसपरिच्छेदमा गाउँपालिकाकोआन्तरिकआयपरिचालनको सम्भाव्यतालाईउपलब्धकानूनीव्यवस्थाअनुसार शीर्षकगत रुपमा विस्तृत विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको विद्यमान अवस्था तथासम्भावनाकोबिस्तृतविश्लेषणभईपहिचानगरिएकोमुद्दाहरूलाई राजस्व सुधारकार्ययोजनाले संवोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छः

सम्पत्ति करमनोरञ्जन कर सवारी साधन कर घर जग्गा बहाल कर विज्ञापन करव्यवसाय करघर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुरप्राकृतिक स्रोतको आयसेवा शुल्क दस्तुरदण्ड जरिवानासंघीय कानून (स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४)अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छः

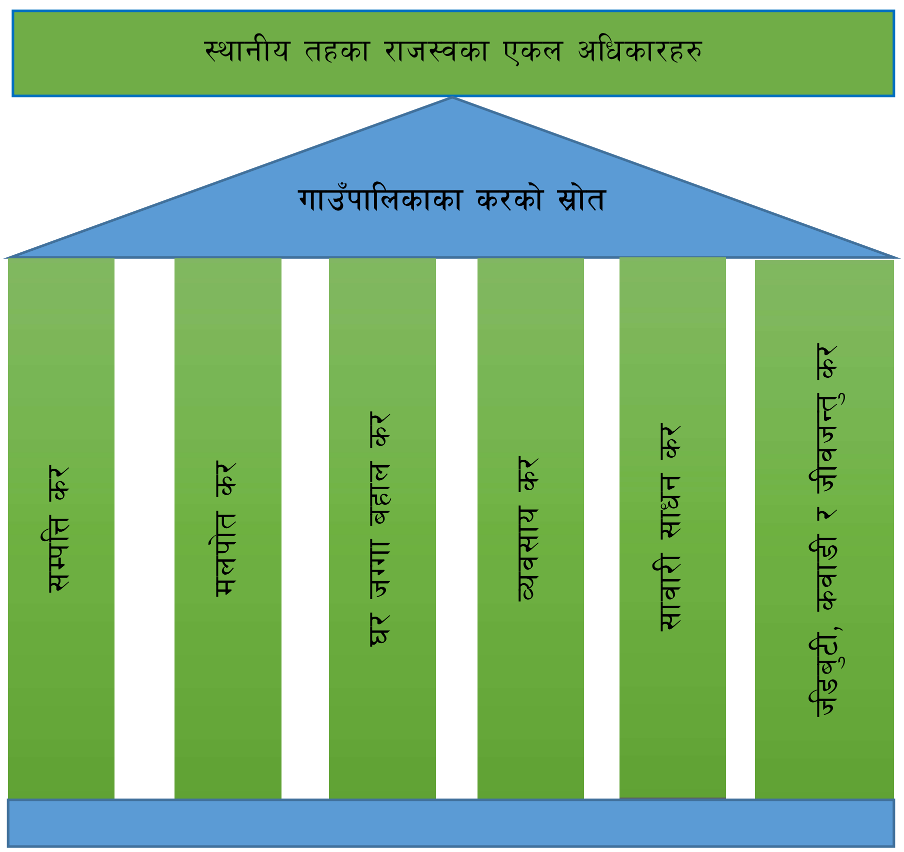

(क) **गाउँपालिका वा नगरपालिकाको एकल अधिकारः**

कर

सम्पत्ति करःआफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा (आर्थिक ऐन २०७५ र केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था)

भूमि कर (मालपोत): सम्पत्ति कर लगाउने भनी तोकिएको घरजग्गाबाहेकको अन्य जग्गामा (आर्थिक विधयक २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था)

घर जग्गा बहाल करः कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन,घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर,कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा

व्यवसाय करः पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा

सवारी करः टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सामा

जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु करः आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे वापत ।

शुल्क

बहाल बिटौरी शुल्कः आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग वापत

पार्किङ शुल्कः आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए वापत ।

सेवा शुल्क

आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जीपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वाव्यवसायमाआफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा(खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति,शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल,हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि)अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्कसिफारिस सम्बन्धी लिईने कर

दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः
  - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधीक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग
  - ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग

- नक्सा पास दस्तुर
- पंजिकरण व्यवस्थापन दस्तुर
- वडा मार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

विक्री गर्न सक्ने (**केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन२०७५ वाट संसोधित व्यवस्था**)

- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीयप्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वाताबरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य बस्तुको विक्री गर्न सक्ने ।
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको विक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो विक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ख) **सामुदायिकवनबाटआय प्राप्तगर्ने**(**केहीनेपालऐनलाईसंसोधनगर्नबनेकोऐन२०७५ वाटसंसोधित व्यवस्था**)

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिका तथा नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।
- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ग) **प्रदेश तथा संघी य कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११** (४)) :

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क

- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र बजारव्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीयकानून(अन्तरसरकारीवित्तव्यवस्थापनऐन,२०७४)अनुसारस्थानीयतहलाई निम्नअनुसारवित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) **एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)**

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरंजन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमकोकरवाट उठेकोरकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने
- आयोगले निर्धारण गरेको निर्धाण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेशसरकारले स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्ने
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) **राजस्व वाँडफाँड**

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिबृद्धि कर र अन्तः शुल्कबाट संकलन भएको रकमको १ ५ प्रतिशत स्थानीय बिभाज्य कोषमा जम्मा हुने
  - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने

- स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने

- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत
  - प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि बार्षिक रुपमा प्राप्त हुन

(ग) **प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४)) :**

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संच ालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क
- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र बजारव्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संच ालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीयकानून(अन्तरसरकारीवित्तव्यवस्थापनऐन,२०७४)अनुसारस्थानीयतहलाई निम्नअनुसारवित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरंजन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमकोकरवाट उठेकोरकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- ❖ प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने
- ❖ आयोगले निर्धारण गरेको निर्धाण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने
- ❖ प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) राजस्व बाँडफाँड

नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिबृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय बिभाज्य कोषमा जम्मा हुने

- ❖ आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने
- ❖ स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने

प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत

- ❖ प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने

(ग) अनुदान

बित्तीय समानीकरण अनुदानः खर्चको आवस्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त

- सशर्त अनुदानः कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदान : पूर्वाधार बिकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त

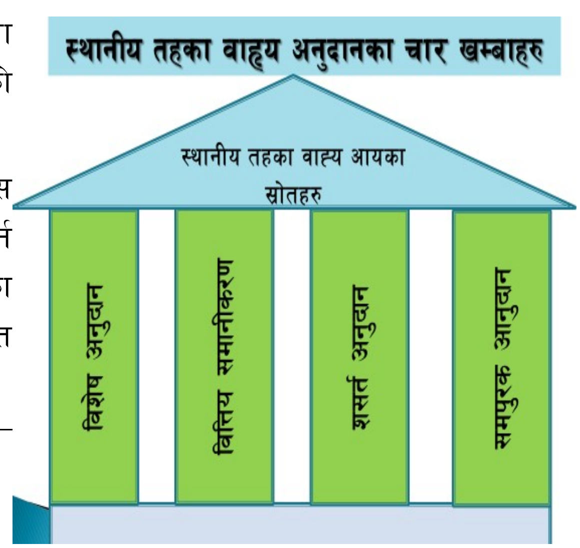

हुनेबिशेष अनुदान : कुनै खास उदेश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाटप्राप्त हुने

(घ) बैदेशिक सहायतता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएरमात्र बैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारकोसहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमा भित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँगमनासिब कार्यकालागि ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई ब्याख्या गरेको छ। स्थानीय तहले कानून बमोजिम वा हेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै क र लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन्।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, बस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्नेः कुटनीतिक नियोग, कुटनितिज्ञ, बैदेशिक ऋण वा सहायतावाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको विकृ नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीवाट गर्न सक्ने

राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र ४)

चित्र ४: राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाकोप्राप्तकानूनीअधिकारकोआधारमासम्भाव्यआयशीर्षकहरूकोपरिचालनअवस्थाकोविश्लेषणगरिएकोछ।यसलेगाउँपालिकामासम्भावनाभएकाआयकाशीर्षकहरूकोसंभाव्यता,संकलनकोअवस्थातथादरकोनिर्धारणकोअवस्थालाईदेखाउँछ।

तालिका २: आयकाशीर्षकरसंभावनाहरु

क्र.सं.	आयका शीर्षक	सम्भावना छ/छैन	दर निर्धारण छ/छैन	संकलन भएको/नभएको

क्र.सं.	आयका शीर्षक	सम्भावना छ / छैन	दर निर्धारण छ / छैन	संकलन भएको / नभएको
(क)	करतर्फ			
१	भूमिकर(मालपोत)			
२	सम्पत्तिकर			
३	सवारीकर(टाँगा,रिक्सा,अटोरिक्सा,इरिक्सा)			
४	घरजग्गाबहालकर			
५	व्यवसायकर			
६	जडिबुटी,कवाडीरजीवजन्तुकर			
७	विज्ञापनकर			
८	मनोरञ्जनकर			
(ख)	गैरकरतर्फ			
१	स्लेट,ढुङ्गा,गिट्टी,वालुवाएवम्माटोजन्यवस्तुकोविक्री			
२	काठ,दाउरा,जाराजुरी,दहत्तर,बहत्तरबिक्री			
३	वन पैदावार (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय			
	नक्सापासदस्तुर			
	व्यक्तिगतघटनादर्ताशुल्क			
	बहालविटौरीशुल्क			
	पार्किङ्गशुल्क			
	अस्पतालसंचालन			
	फोहरमैलाव्यवस्थापनशुल्क			
	स्थानीयखानेपानीमहसुल			
	स्थानीयविद्युत्महसुल			
१२	केवलकार,टेकिङ्ग,कायाकिङ्ग,वन्जीजम्प,जीपफ्लायर,प्याराग्लाइडिङ्गआदिमनोरंजन तथासाहसीखेलकुदसम्बन्धीसेवातथाव्यवसायमासेवाशुल्क			
१	निर्माण,संचालनरव्यवस्थापनगरेकास्थानीयपूर्वाधारतथासेवामासेवाशुल्क(			

क्र.सं.	आयका शीर्षक	सम्भावना छ/छैन	दर निर्धारण छ/छैन	संकलन भएको/नभएको
३	खानेपानी,विजुली,धारा,अतिथिगृह,धर्मशाला,पुस्तकालय,सभागृह,ढलनिकास,सडकवत्ति,शौचालय,पार्क,पौडीपोखरी,ब्ययमशाला,पर्यटकियस्थल,हाटबजार,पशुवधशाला,शवदाहगृह,धोविघाट,सडक,बसपार्क,पुलआदि)			
१४	मूल्यांकनसेवाशुल्क			
१५	दर्ता,अनुमतितथानवीकरणदस्तुर(एफएमरेडियोसंचालन,घवर्गकोनिर्माणइजाजतपत्र,विद्यालयस्थापना,स्थानीयस्तरकाव्यापारिकफर्म)			
१६	ढुङ्गा,गिट्टी,बालुवा,नुन,माटो,खरीढुङ्गा,स्लेटजस्तावस्तुकोसर्भेक्षण,उत्खनन्तथाउपयोगशुल्क			
१७	वडा मार्फत्गरिनेसिफारिशतथाप्रमाणितदस्तुर			
१८	दण्डजरिवाना			

३.३ आन्तरिक स्रोततर्फका राजस्व संकलनको प्रमूख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

गाउँपालिकालेआन्तरिकस्रोतअन्तर्गतराजस्वविभिन्नशीर्षकअन्तर्गतराजस्वसंकलनगर्नसक्नेछनजसअनुसारप्रमुखक्षेत्रहरुराजस्वरविज्ञापनकरकाविभिन्नशीर्षकअनुसारकरवादस्तुरलगाउनसक्नेछ(चित्रनं.५)।

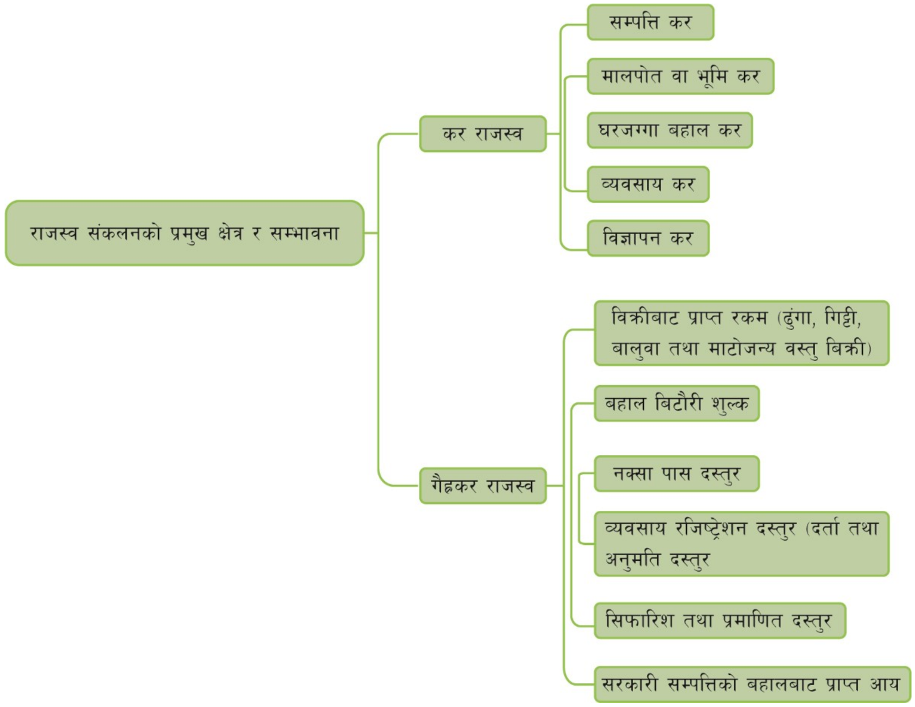

चित्र ५: राजस्वतथाकरकाविभिन्नशीर्षकहरु

३.३.१ कर राजस्व

क.सम्पत्तिकर

हालकोअवस्था:

यसगाउँपालिकालेहालसम्मकानूनीप्रावधानअनुरुपकोसम्पत्तिकरलागुगरेकोदेखिदैन।विगतकोआ.व.२०७५/७६देखिसम्पत्तिकर(तत्कालिनएकीकृतसम्पत्तिकर)लागूगर्नेउद्देश्यअनुरुपसम्पत्ति करसम्बन्धीतालिमकार्यक्रमसंचालनगर्नुकासाथैआवश्यकसफ्टवेयरजडानगरिएकोछ।यसगाउँपालिकालेअघिल्लो आ. व. २०७७/०७८ सम्ममा गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क बमोजिमयसशीर्षकमा १ लाख रकम उठाएको देखिन्छ।

गाउँपालिकाकोआ.व.२०७८/७९कोआर्थिकऐनकोअनुसूची१माएकिकृत सम्पत्तिकरलाईउल्लेखगरिएकोछ तर दर निर्धारण गरेको छैन ।

संभाव्यता:

यस गाउँपालिकाकोगुरु योजना२०७५अनुसारयहाँकुल३१०५घरधुरीरहेकाछन् तथापी राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा यहा कुल ३१०५ घरधुरीनै रहेको देखिन्छ ।विद्यमानकानूनीव्यवस्थाअनुसारघरतथाघरलेचर्चेकोजग्गारअधिकतमसोजग्गाबराबरकोथपजग्गामामात्रसम्पत्तिकरलाग्नेव्यवस्थारहेकोहुँदाकुल३१०५घरलाईनैकुलसम्पत्तिकरदातासंख्याकायमगरिएकोछ।तस

र्थराष्ट्रिय जनगणना २०६८ माउल्लेखभएबमोजिमकुलघरधुरीका स्वामीत्वमाभएकाघरहरुलाईविभिन्न५समूहमाविभाजनगरीयीपाँचकिसिमकाघरधुरीलाईतलउल्लेखितद रमाकरनिर्धारणगर्नुउपयुक्तहुनेप्रस्तावगरिएकोछ।यस अनुसारहुनआउनेसम्पत्तिकरकोगणनानिम्न अनुसाररहेकोछः

तालिका ३:सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर

करदातासम्बन्धीविवरण	करदाताको संख्या	*करकोऔसतदर (प्रश्तावित)	सम्भाव्यकुलआयरु.
फुस वा खरको छाना भएको,	९१७	१२५	११४६२५
जस्ता वा च्यादरको छाना भएको,	१५२	५००	७६०००
टायल /ढुंगाको छाना भएको घर,	२००१	५००	१०००५००
आरसिसि ढलान भएको,	१७	७००	११९००
अन्य	१८	१००	१८००
जम्मा	**३१०५**		१२०४८२५

श्रोतः गाउँपालिकाको गुरु योजना २०७५अनुसार र राष्ट्रिय जनगणना २०६८

सुधारकापक्षहरूः

सम्पत्तिकरकार्यान्वयनकालागीयसगाउँपालिकालेगर्नुपर्नेविषयहरूनिम्न अनुसाररहेकोदेखिन्छः

- हालसम्मनलिइएकोसम्पत्तिकरलाईसम्पत्तिकरनैउल्लेखगरीप्रगतिशिलकरकोदरनिर्धारणगरीसमावेशगर्ने।
- सम्पत्तिकरसम्बन्धीपदाधिकारीतथाकर्मचारीहरूकालागीतालिमसंचालनगर्ने।
- सम्पत्तिकरसम्बन्धीआमजनताहरूलाईसञ्चारकाविभिन्नमाध्यमबाटसूचितगर्ने।
- सम्पत्तिकरसम्बन्धीसफ्टवेयरसबैवडाहरूकाकम्प्युटरमाराखेरगाउँपालिकाकार्यालयतथासबैवडारूबाटसंकलनगर्ने
- सम्पत्तिकरलाईएकीकृत सम्पत्तिकरकोशीर्षकमानराखिसम्पत्तिकरकोशीर्षकमाराख्नुपर्ने।

ख. मालपोतवाभूमिकर

हालकोअवस्थाः

यस गाउँपालिकाकोआर्थिकऐनकोअनुसूची२ अनुसारएकीकृत सम्पत्तिकरलगाइनेरअसुलउपरगरीनेछभनीउल्लेखगरिएकोछ।ऐनमामालपोत र सम्पत्तिकरलाईएकीकृत सम्पत्तिकरकरभनीलेखिएकोछ।जग्गाकोविभिन्नवर्गिकरणअनुसारकरसंकलनगर्नेनियममाउल्लेखगरिएकोछ।यसगाउँपालिकालेअघिल्लो आ. व. २०७७/०७८ सम्ममा गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क बमोजिमयसशीर्षकमा १ लाख रकम उठाएको देखिन्छ।

संभाव्यताः

यस गाउँपालिकाको गुरु योजना २०७५ अनुसारयसगाउँपालिकाकाकृषियोग्यजमिन३१२७ हेक्टर खेतियोग्य जमिनरहेको छ, जमिनको प्रकारको तथ्याङ्क कायम गर्दा कुल कर संकलन गर्न सक्ने संभावना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४: सम्भाव्य मालपोत वा भुमि कर

सि.नं.	कृषि योग्य जमिनको विवरण	कुल कृषि योग्य जमिन (रोपनी)	प्रस्तावित करको दर रु. / रोपनी	कुल रकम रु.
१	खेत	१६३१५	५०	८१५७४५.५
२	पाखो	४५१५१	२०	९०३020.६
जम्मा				**१७१८७६६.१**

सुधारकापक्षहरूः

यससम्बन्धमाअध्ययनअनुसन्धानगर्दासुधारकापक्षहरूनिम्नानुसारछन्:

- ✓ गाउँपालिकालेमालपोतकार्यालयसँगसमन्वयगरीजग्गाधनीरजग्गाकोतथ्याङ्कअभिलेखीकरणगर्ने।
- ✓ करकोदरनिर्धारणगर्दाकित्ता अनुसार नभई क्षेत्रफल र खेतको प्रकारको आधारमाकरकोदरकायमगर्ने।
- ✓ मालपोतकोकरकोदरनिर्धारणगर्दाप्रगतिशीलकरप्रणालीअवलम्बनगर्ने।

ग. घरजग्गाबहालकर

हालकोअवस्थाः

यस गाउँपालिकाले आफ्नो आर्थिक ऐन तयार गरेकोआर्थिक ऐनमाकोठा भाडा लगाउने घरधनी वा संझौता बमोजिम व्यवसायिक प्रयोजनको लागी भाडामा दिंदा बहाल रकमको १० प्रतिशत दर कायम गरी संकलन दरले बहाल कर लगाइने सामान्य व्यवस्था रहेको छ ।

संभाव्यताःआर्थिक गणना २०१८ को रिपोर्ट बमोजिम यस गाउँपालिकामा कुल ४७४ व्यबसायहरु रहेका छन् र गाउँपालिकाबाटसंकलित तथ्यांक अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा बैंक तथा सहकारी संस्थाहरु पनि रहेका छन् ।

तालिका ५: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र. सं.	प्रयोजनका आधारमा बहालमा बस्ने	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	मासिक औसत भाढा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घर बहाल कर
		क	ख	ग	घ
			अनुमानित	क x ख x १२	ग को १०%
१	बैंक /वित्तीय संस्था	४	५०००		
२	अन्य व्यवसायहरु	४७४	५००		
३	घरायसी प्रयोजनमा बस्नेहरु	–	–		
४	सरकारी तथा गैरसरकारी अन्य संघ संख्याहरु	–	–		
				कूल	३७४४००.००

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८

* गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारीत

सुधारकापक्षहरू:

यस गाउँपालिकाद्वाराघरजग्गाबहालमालगाउनेरवस्नेव्यक्तिहरुकोतथाव्यवसायहरुकोविवरणअद्यावधिकगर्ने रसोहीअनुसारकरअसुलीकालागीसूचितगर्ने।

घ व्यवसायकर

हालकोअवस्था :यस गाउँपालिकाकोआर्थिकऐनकोमाव्यापार,व्यवसायरसेवामाब्यबसायको प्रकारकोआधारमाव्यवसायकरलगाउनेव्यवस्थाउल्लेखगरेकोछ।आर्थिकऐनकोदफा ४अनुसूची३माविभिन्नव्यवसायमालाग्नेव्यवसायकरसम्बन्धीउल्लेखगरेकोछ।साथैनयाँव्यवसायदर्तारनव ीकरणसम्बन्धीकर पनी तोकेको अवस्थाछ। यस गाउँपालिकामाविभिन्नस्थानमासामान्यचियानास्तापसल,स्थानीयस्तरकाहोटलबाहेकअन्यस्तरीयहोटल हरूस्थापनाभएकोदेखिदैन।यीस्थानीयहोटलररेस्टुरेन्टमास्थानीयतहकैमानिसहरू,विभिन्नकार्यक्रमकाला गीबाहिरबाटआउनेमानिसहरूबस्नेभएकालेविशुद्धपर्यटकीयउद्देश्यकालागीभनेयीहोटलहरूविकासहुनस केकाछैनन्।यस गाउँपालिकामा यो शीर्षकबाट रकम असुल गरेको देखिँदैन । कुनै पनि आ.व.संकलन नभएको हो वा त्यसको दस्तावेज नराखिएको हो । यस विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

संभाव्यता:यसगाउँपालिकाक्षेत्रभित्ररहेका व्यवसायहरुकोकिसिमअनुसारकासंख्यासम्बन्धीतथ्यांकतत्काल उपलब्ध छैन । हालसालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ४७४ वटा व्यवसाय रहेका र ९५१ जना उक्त व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । उक्तनतिजाअनुसार व्यवसायहरु निम्नअनुसार वर्गीकरण गरी गाउँपालिकाले संकलन गर्न सक्ने सम्भावित आय समेत आँकलन गरिएको छ ।

तालिका ट: व्यवसायकरतथासम्भावितआय

व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	९	५००	४५००
उत्पादन	१०७	५००	५३५००
खानी, बिद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	१०	१०००	१००००
थोक तथा खुद्रा व्यापार	२०९	५००	१०४५००
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	४	१०००	४०००
होटल, लज	३७	१५००	५५५००
वित्त, वीमा	४	३०००	१२०००
शिक्षा	४७	१५००	७०५००
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	३८	१०००	३८०००
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	९	२०००	१८०००
जम्मा	४७४		**३७०५००**

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८

सुधारकापक्षहरू:यस गाउँपालिकाकोव्यवसायकरसंकलनमासुधार ल्याउनकालागीनिम्नकार्यहरूगर्नआवश्यकदेखिन्छ।

- गाउँपालिकामा भएका सबै व्यवसायको लगत संकलन गर्ने र आर्थिक ऐनमा कारोबारको आधारमा करको दर कायम गर्ने ।
- ऐनले व्यवस्था गरेअनुसारका सबै व्यवसायलाई गा.पा.मा दर्ता गराउनेतथा गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागी गाउँपालिका कार्यपालिकाबाट व्यवसाय संचालन इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोवारको आधारमा ठूला, मझौला र साना (क, ख, ग) वर्गमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा दर्ता शुल्क रवार्षिक कर निर्धारण गर्ने
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागीराजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिबृद्धि गर्ने साथसाथै यससम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाइ गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने
- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रुपमा स्थापित गर्ने । जस्तै-अधिकतम कर तिर्ने उपभोक्तालाई पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने ।
- प्रभावकारी रुपमा व्यवसाय कर संकलनका लागी आन्तरिक राजस्व कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा उद्योग वाणिज्य संघ आदि कार्यालयहरूसँग आवश्यक सहयोग र

समन्वय गर्ने । जस्तै आन्तरिक राजस्व कार्यालयलेव्यवसायसंचालनका लागीVAT तथा PAN दर्ताएवंनवीकरणगर्दा स्थानीय निकायको व्यवसाय कर चुक्ता अनिवार्य गरिदिएमा कर संकलन प्रभावकारी हुनेछ ।

ङ विज्ञापनकर

हालकोअवस्थाःयसगाउँपालिकाकोआर्थिकऐन२०७६माविज्ञापनकरसम्बन्धीव्यवस्थासाथैकरकोदरसमेत उल्लेखगरिएकोछ।उक्तकानूनअनुसारगाउँपालिकालेआफ्नोक्षेत्रभित्रकासडक,चोक,सार्वजनिकस्थलमावि ज्ञापन,प्रचार–
प्रसारआदिकालागीराख्नदिनेसाइनबोर्ड/होडिङबोर्डआदिमाविज्ञापनकरलगाउनसक्नेव्यावस्थाछ।संघीय कानूनअनुसारविज्ञापनकरप्रदेशसरकारसंगबाँडफाँडहुनेकरहो।विज्ञापनकरकोदरनिर्धारणतथासंकलनगा उँपालिकालेगर्दछरउक्तसंकलितरकममध्ये४०प्रतिशतप्रदेशसरकारलेरबाँकिस्थानीयसरकारलेलिनव्याव स्थारहेकोछ।

संभाव्यता :गाउँपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामाग्री सम्बन्धि आवश्यक तथ्यांक उपलब्ध छैन । यस गाउँपालिका भित्र रहेका विकास हुँदै गरेको स्थानीय व्यापारिक केन्द्रहरु ऐचेली, पसलवगर, कालुखेत, भालुवान, गडराय, चौखुट्टे, लामातोला, दारुगाउँ, माडिचौर, पाटादेवल, खातीगाउँ, माझीगाउँ, गुलेली चोर र खोलामराजस्ता स्थानीय बजार भएको अवस्थामा यी क्षेत्रहरु विज्ञापनका लागी सामान्य संभावना रहेको छ । गाउँपालिकामा सडक र बजारको विकास र विस्तारसँग विज्ञापन सामाग्रीको बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य स्थानीय बजार क्षेत्रमा साना वोर्ड करिब २८ वटा, फ्लेक्स प्रीन्ट ७० वटा र एक महिने आयु हुने व्यानर २८० वटा हुन सक्ने देखिन्छ र साना बोर्डको रु. १००० र फ्लेक्स प्रीन्टको रु. २५०, एक महिने आयु हुने व्यानरको दर ७५ को दरले कर र लगाई विज्ञापन कर लिंदा निम्न बमोजिम रकम संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा अनुसार ४७४ व्यबसाय रहेकोमा विभिन्न व्यवसायिहरुले आफ्नो व्यवसाय प्रवर्धन गर्न प्रयोग हुने बोर्डहरु बाट औसत रु २५० ले कुल व्यवसायिहरुको ४०% ले राख्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ७: विज्ञापन करतथासम्भावितआय

सि.न.	होडिं बोर्डका किसिम	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
१	साना बोर्ड	२८	१०००	२८०००
२	फ्लेक्स प्रीन्ट	७०	२५०	१७५००
३	एक महिने आयु हुने व्यानर	२८०	७५	२१०००
४	व्यवसायिहरुले राखेका बोर्ड	१९०	२५०	४७५००
			जम्मा	**११४०००**
			गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने कर ६० %	**६८४००**

सुधारकापक्षहरू:

सुधारकापक्षहरुनिम्नानुसारगर्नसकिन्छ:

- ✓ विज्ञापनकालागीउपयुक्तस्थानहरूकोबारेमातथ्याङ्कसंकलनगर्ने।
- ✓ संकलितविवरणअनुसारविज्ञापनकरकोदरनिर्धारणगर्ने।
- ✓ न्यूनतमसंकलनहुनसक्नेरकमयकिनगरीठेक्काअंकनिर्धारणगर्ने।

च) **जडीबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर**

हालको अवस्था:आर्थिकऐन२०७८कोदफा७ को उपदफा १अनुसुची ५मागाउँपालिकाक्षेत्रभित्रकुनैव्यक्तिवासंस्थालेऊन, खोटो, जडिबुटि, बनकस, कबाडिमालरप्रचलितकानूनलेनिषेधगरिएकोजिबजन्तुबाहेककाअन्यमृतवामारिएकाजिबजन्तुकोहाड,सिङ, प्वाख, छालाजस्ताबस्तुकोव्यवसायिककारोबारगरे वापतकरलगाइनेर संकलनगर्नेव्यवस्थागरेकोछ।

सम्भावना : खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको बफर जोनमा रहेका वन बाहेक कुल २१ वटा सामुदायिक बन रहेको यस गाउँपालिकामा, सबैवनबाटवार्षिकरूपमाकाठरदाउरा र जडिबुटीकोनिकासीहुनेगरेकोभए पनियसकोनिकासीको तथ्याङ्कदेखीदैन, यस गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन बमोजिम जडिबुटी कर निर्धारण गरेको छ अत : तल प्रस्तुत तालिका बमोजिम कर असुल गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

तालिका ८: जडिबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

जडिबुटी	अनुमानित उत्पादन / निकाशी के.जी. वि. स. २०७९	करको औषत दर (प्रस्तावित) प्रती के. जी.	संभावित राजस्व (रू. मा)
पाखनवेद, सुगन्धवाला, वनप्याज, तेजपात, मजिठो, टिमुर, बर्रो, रिट्ठा, हर्रो, जवन्ती, मईन, सल्लाको खोटो, सेतकचिनी जरा, भृङ्गराज	५६००००	१	५६०००
जम्मा			**५६०००**

श्रोत: खप्तडछन्ना गाउँपालिका बभाङ्गगुरुयोजना २०७५

३.३.२ गैर कर राजस्व

क) **बिक्रीबाटप्राप्तरकम(ढुंगा,गिट्टी,बालुवातथामाटोजन्यवस्तुबिक्री)**

हालकोअवस्था:स्थानीयसरकारसञ्चालनऐन२०७५मागाउँपालिकालेआफ्नोक्षेत्रभित्रवातावरणीयप्रभाव मूल्याङ्कनतथाप्रारम्भिकवातावरणीयपरीक्षणबाटतोकिएकोपरिमाणमाढुंगा,गिट्टी,बालुवारमाटोबिक्रीगर

ीकरउठाउनसक्नेप्रावधानरहेकोछ।स्थानीयसरकारसंचालनऐन,२०७४संशोधनसँगैयसशीर्षकको राजस्व उठाउनगाउँपालिकाकोएकलअधिकारक्षेत्रभित्रपर्नेदेखिन्छ।साविकमाप्रारम्भिकवातावरणीयपरीक्षणकोमात्रव्यवस्थाभएकोमायससंशोधनसँगैवातावरणीयप्रभावमूल्यांकनकोसमेतव्यवस्थाभएकोछरआवश्यकता अनुसारयीदुईअध्ययनकोसिफारिशकाआधारमास्थानीयतहलेढुंगा,गिट्टी,बालुवा,माटोवास्लेटबिक्रीगर्नसक्नेकानूनीव्यवस्था रहेकोछ।

माथिउल्लेखितवस्तुहरुगाउँपालिकाआफैलेबिक्रीगर्नसक्नेप्रावधानरहेकोरयोप्रावधानअनुसारथोरैमात्रामा भएकोछ।गतआर्थिकऐनमाप्रदेशकानूनअनुसारदहत्तर,बहत्तरआदिकोसंकलनतथाबिक्रीगरीबिक्रीशुल्कलगाइनेरअसूलउपरगर्नेव्यवस्थागरिएकोछ।यस गाउँपालिकाकोविभिन्नसम्भाव्यस्थानहरुकोप्रारम्भिकवातावरणियपरिक्षणगरीढुंगा,गिट्टी,बालुवा,माटोवास्लेट उत्खननगर्नसकिनेरउक्तस्थानहरुबाटराजस्वसंकलनहुनसक्नेसम्भावनाउल्लेखगरिएकोछ आर्थिकऐनमागाउँपालिकाभित्रकानदीजन्यपदार्थकोबिक्रीगर्नसकिनेव्यवस्थापनिरहेकोछ।यसगाउँपालिकाले गत आ.व. मा कुनै रकम संकलन हुन सकेको छैन।

सम्भावना:

यसखप्तडछान्नागाउँपालिकालेसम्भाव्यक्षेत्रकोप्रारम्भिकवातावरणियपरिक्षणगरीउत्खननगर्नसकिनेपरिमाणरउल्लेखितस्थानहरुतोकिराजस्वसंकलनहुनसक्नेदेखिन्छ। हालकोआर्थिक ऐनमा १ ट्र्याक्टर गीट्टी बालुवा को मुल्य रु २५० तोकेको छ । बिक्रीअवस्थारबजारलाईविश्लेषणगर्दा, यस गाउँपालिकामा ऐचेली, पसलवगर, कालुखेत, भालुवान, गडराय, चौखुट्टे, लामातोला, दारुगाउँ, माडिचौर, पाटादेवल, खातीगाउँ, माझीगाउँ, गुलेली चोर र खोलामरा जस्ता स्थानीय बजार जस्ता १४ वटा स्थानीय बजार विकास भैरहेकोले आगामी आ.व.मा जम्मा १४ बजारमा प्रती केन्द्र औसत ५० ट्र्याक्टर खपत भएमा वार्षिक७५०ट्र्याक्टर खपत हुने र१ ट्र्याक्टर गीट्टी बालुवा को मुल्य रु १००० तोकेको सो बापत रु ७ लाख ५० हजार संकलन हुने सक्ने संभावना रहेको छ ।

सुधारकापक्षहरू:

विभिन्नवातावरणीयपक्षलाईमध्यनजरगर्दैतलउल्लेखितसुधार हरुगरेअनुमानितराजस्वउठ्नसक्नेदेखिन्छ।

- ✓ वातावरणीयअध्ययनगरीप्रतिवेदनलेसिफारिशगरेकामापदण्डभित्ररहेरमात्रउत्खनन्तथाबिक्रीकार्यगर्नेगराउने।
- ✓ ठेक्कानलाग्नेअवस्थाभएमापालिकाआफैलेसंकलनगर्नसक्नेव्यवस्थाकाबारेमाआवश्यकप्रावधान सहितनिर्णयगर्ने।
- ✓ ठेक्कानलागुञ्जेलकालागीपालिकास्वयम्लेरकमसंकलनगर्ने।

- ✓ पालिकालेआर्थिकऐनमानियमविपरितसंकलनगर्नेठेकदारलाईकारबाही,दण्डजरिवानागर्नसकिने प्रावधानसमावेशगर्ने।
- ✓ संकलनकार्यकोनियमितरुपमाअनुगमनगरीमापदण्डभित्रमात्ररहेरउत्खननभएनभएकोसुनिश्चितगर्ने।

ख) बहालबिटौरीशुल्क

हालकोअवस्थाः यस गाउँपालिकाभित्रसञ्चालनगरेकोहाटबजारवासरकारीजग्गामाबनेकासंरचनाउपयोगगर्नदिएवापतगाउँपालिकालेबहालबिटौरीशुल्कलगाउनसंकलनगर्नपाउनेकानूनीव्यवस्थारहेकोछ।गाउँपालिकालेआर्थिकऐनकोदफा११कोअनुसूची(१०)अनुसारअसुलउपरगर्नेव्याहोराउल्लेखगरिएकोछ।यसगाउँपालिकाभित्रबहालबिटौरीशुल्कउठेको देखिदैन ।

संभावनाःगाउँपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्रका र आफ्नो स्वामित्वमा केहि जग्गा र भवन भएपनि हालसम्म भाडामा गएको छैन आगामी दिनमा ति जग्गामा हाट बजार संचालन गर्न सकिने देखिन्छ, गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन रहेकोले त्यहा आगामी आर्थिक वर्ष देखि क्यान्टीन संचालनमा टहरो भाडामा लगाई मासिक रु ५००० दरले वार्षिक ६०००० संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूःगाउँपालिकाको बहाल बिटौरीशुल्कमासुधारल्याउनको लागी प्रारम्भिकरुपमानिम्नअनुसार कार्यहरु गर्न सकिन्छ :

- सार्वजनिक जग्गा, सडक अधिकार क्षेत्रभित्रको जग्गा, ऐलानी र पर्ती जग्गामा भएका अस्थायी टहराहरुको लगत संकलन गर्ने ।
- बहाल बिरौटी सम्बन्धमा सम्बन्धित निकाय र पक्षहरुसँग समन्वय गर्ने ।
- बहाल बिटौरी शुल्क उठाउने सन्दर्भमा उपयुक्त, व्यवहारिक कार्यविधि तथा दर तय गरी आगामी आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।
- हालसम्म दर्ता कायम नभएका ऐलानी जग्गाको अभिलेख राखी बहालबिटौरी शुल्क लिनसक्ने सम्भावनाको अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

ग) नक्सापासदस्तुर

हालकोअवस्थाःस्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्र भित्र नयाँ घर तथा भवन निर्माण गर्दा वस्ती विकास तथा भवन निर्माण आधारभूत मापदण्ड २०७२ र स्थानीय सरकारले निर्माण गरेको भवन निर्माण मापदण्ड अनुसार नक्सा पास गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यो नियम लागु हुनु पूर्व

निर्माण भएका भवनको अभिलेखिकरण वापत दस्तुर लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ । हाल गाउँपालिकाले यस शिर्षक अन्तर्गत कुनै शुल्क उठाएको देखिदैन ।

सम्भावना:गाउँपालिकाभित्रनयाँनिर्माणहुनेसबैघरहरूकोविद्यमानकानूनीव्यवस्थाअनुसारनक्सापासरपहिल्यैनिर्माणभइसकेकाघरहरूकोहकमाआर्थिकऐनमाव्यवस्थागरीअभिलेखीकरणगर्नुआवश्यकहुन्छ।पालिकाबाटप्राप्ततथ्यांकअनुसारकरिब३१०५वटापुरानाघरहरुअभिलेखिकरणमाआउनेपनिअनुमानगरिएकोछ।नक्सापासदस्तुरसंकलनकोअनुमानीतरकमतलकोतालिकामाप्रस्तुतगरिएकोछ:

तालिका ९: बहालबिटौरीशूल्कअन्तर्गतअनूमानितराजस्व

क.सं.	शुल्कदस्तुर	अनुमानितसंख्या	प्रस्तावित अभिलेखिकरण दस्तुर	राजस्वरकम (रु.)
१	अभिलेखिकरण(पुरानाघर)	३१०५	१००	३१०५००

श्रोत: खप्तडछान्ना गाउँपालिका गुरुयोजना २०७५

सुधारकापक्षहरू:

नक्सापासतथाघरअभिलेखीकरणप्रक्रियालाईपहलगर्नआवश्यकदेखिन्छ।यसलेगर्दाभवननिर्माणप्रक्रियालाईसमेतनियमनगर्नेभएकोलेयसलाईप्रभावकारीवनाउनेतर्फपहलगर्नजरुरीदेखिन्छ।

- ✓ आवश्यकमापदण्डअनुसारनक्सापासकोप्रावधानलागुगर्ने।
- ✓ घरकोतला,बनोटतथाकिसिमकाआधारमादस्तुरकोदरनिर्धारणगर्नेरसमयानुकुलदस्तुरपनिपरिमार्जनगर्दैलैजाने।
- ✓ घरअभिलेखीकरणकालागीमालपोतसंकलनकार्यसँगआवद्धगरीवार्षिकरुपमाअभियानसञ्चालनगर्ने।

घ) व्यवसायदर्ता/रजिष्ट्रेशनदस्तुर(दर्तातथाअनुमतिदस्तुर)

हालकोअवस्था:आर्थिक ऐन २०७६/०७७को अनुसुची ४ को दफा ५ मा गाउँपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको छ । जस अन्तर्गत स्थानीय तहले विभिन्न व्यावसायहरु जस्तै एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधीक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग आदि कार्य गर्नको लागी अनुमति दिन र सो वापत दस्तुर संकलन गर्ने प्रावधान रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षहरुमा केकती राजस्व संकलन गर्न सफल भएको छ तथ्याङ्क उपलब्ध भएको छैन ।

सम्भावना:हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ४७४ वटा व्यवसाय रहेकोमा २१२ वा ६८.५७ % व्यवसाय दर्ता नभएको देखिन्छ, गाउँपालिकामायस्ताव्यवासायिकफर्महरूबाट संकलनहुनेअनुमानगरिएकोछ।

तालिका १०: व्यवसायकरतथासम्भावितआय

व्यवसाय	जम्मा संख्या	दर्ता भएका	दर्ता नभएका	दर्ता शुल्क (प्रस्तावित)	नविकरण शुल्क (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	९	३	६	१०००	५००	१०६७१
उत्पादन	१०७	३४	७३	१०००	५००	१२६८७०
खानी, बिद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	१०	३	७	२०००	१०००	२३७१४
थोक तथा खुद्रा व्यापार	२०९	६६	१४३	५००	२५०	१२३९०६
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	४	१	३	१०००	५००	४७४३
होटल, लज	३७	१२	२५	५००	२५०	२१९३५
वित्त, वीमा	४	१	३	१०००	५००	४७४३
शिक्षा	४७	१५	३२	१५००	१०००	९५३४२
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	३८	१२	२६	१०००	५००	४५०५७
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	९	३	६	५००	२००	४८८६
जम्मा	४७४					४६१८६६

श्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८

सुधारकापक्षहरू:

- ✓ नयाँव्यवसायवाकारोवारसञ्चालनगर्नअनुमतिप्रमाणपत्रअनिवार्यगर्नेरअनुमतिनलिईसंचालनमा रहेकाव्यवसायलाईदण्डजरिवानाकोव्यवस्थागर्ने।
- ✓ आर्थिकऐनअनुसारदर्तातथाअनुमतिदस्तुरकोदरनिर्धारणगर्ने।
- ✓ दर्तातथाअनुमतीकालागीछुट्टैकार्यविधीतर्जुमागर्ने।
- ✓ अनुमतिनलिईसंचालनमारहेकाव्यवसायहरुकोतथ्याङ्कअभिलेखीकरणगरीअनुमतिप्रमाणपत्रलिन लगाउने।

ङ) सिफारिशतथाप्रमाणितदस्तुर:

हालकोअवस्था:

आर्थिकऐनमार्फत्गाउँपालिकालेविभिन्नकिसिमकासिफारिशतथाप्रमाणितगरेवापतकार्यपालिकाकोकाय ालियतथावडाबाटशुल्कतथादस्तुर संकलनगर्दै आएकोछ।आर्थिकऐनलेसेवाशुल्कवापतविभिन्नशीर्षकमाविभिन्नकिसिमकाशुल्कतथादस्तुरकोदरनिर्धारण

ागरेकोछ।सिफारिशतथाप्रमाणितदस्तुरवापतयसगाउँपालिकालेके -कती राजस्व संकलन गर्‍यो तथ्याङ्क उपलब्ध भएको छैन ।

सम्भावनाः

कार्यपालिकाकोकार्यालयविभिन्नसिफारिसहरुतथासेवाशुल्कबापत उठाउन सक्छ त्यसकोअनुमानगरिएकोछ।यस पालिकाको कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालयहरूबाट वार्षिक रुपमा कम्तीमा १ घरमा १ सिफारिस बमोजिम करिव ३१०५ वटा विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित हुने अनुमान गरिएको छ । वर्तमान दर अनुसार प्रति सिफारिश वा प्रमाणित औषत रु १०० भएमा वार्षिक सिफारिश तथा प्रमाणितबाट रु ३,१०,५०० आय संकलन हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

सुधारकापक्षहरूः

- ✓ शीर्षकअनुसारसिफारिसतथादस्तुरहरूकोछुट्टाछुट्टैअभिलेखराख्ने।
- ✓ सिफारिशवाप्रमाणितगर्नुपूर्वदस्तुरतिरेनतिरेकोएकीनगर्नेवापैसातिरेकोभौचरजाँचगर्ने।
- ✓ दस्तुरनबुझाएसम्मसम्बन्धितअधिकारीलेसिफारिशवाप्रमाणितनगर्ने।
- ✓ विभिन्नकिसिमकासिफारिशतथादस्तुरहरूकोवर्गीकरणगरीदस्तुरकादरनिर्धारणगर्ने।
- ✓ वडाबाटसंकलितदस्तुरहरूशीर्षकसहितकोविवरणतयारगर्ने।

च) सरकारीसम्पत्तिकोबहालबाटप्राप्तआयः

हालकोअवस्थाः

यसगाउँपालिकालेउपकरणसञ्चालनसम्बन्धीकार्यविधीतयारगरीजेसिवी,ट्राक्टररप्रोजेक्टरभाडामालगाई आम्दानीगर्नेगरेकोछ।विद्यमानभौतिकस्रोतहरूकोप्रयोगकोदररेटआर्थिकऐनमातोकिएकोनभएपनिकार्यविधीतयारगरेरआफैदररेटनिर्धारणगर्नेगरेकोछ।यसशीर्षकमाकतिरकमउठेकोथियोभन्नेएकिनछैन।यसगाउँपालिकाकोस्वामीत्वमारहेकाजेसीबी,प्रोजेक्टर,ट्राक्टरजस्ताभौतिकसम्पत्तिहरूबहालमापरिचालनगर्नसकिनेदेखिन्छ।

सम्भावनाः

गाउँपालिकाकोस्वामीत्वमाभएकाभौतिकसम्पत्तिहरू(
जेसिवी,ट्राक्टररप्रोजेक्टर)काबहालपरिचालनसम्बन्धमाआवश्यकतथ्याङ्ककोआधारनभएकालेआगामीआ.व.मादेहायअनुसारआम्दानीगर्नसक्नेअनुमानगरिएकोछ।यस शीर्षकबाट उठ्न सक्ने बहालबाट देहाय बमोजिमको रकम संकलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ

तालिका ११: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण

क.स.	वहालमा लगाउने सम्पत्तिको विवरण	परिमाण	अनुमानित संचालन घण्टा	भाडा दर	भाडा	कुल संभावना रकम (रु.)
१.	ब्याकहो लोडर	१	२००	प्रति घण्टा	३७५०	७५००००
जम्मा						७५००००

सुधारकापक्षहरू:

- ✓ गाउँपालिकाकोस्वामीत्वमाभएकारबहालमालगाउनसकिनेभौतिकसम्पत्तिहरूकोविवरणतयारगरीसम्पत्तिकोबहालरकमकोदरनिर्धारढागर्ने।
- ✓ गाउँपालिकाकोसम्पत्तिबहालमालगाउनेसम्बन्धमाकार्यविधीतर्जुमागरीकार्यान्वयमाल्याउने।
- ✓ कार्यविधीमाउल्लिखितशर्तहरूपालनाभएनभएकोअनुगमनगर्ने।

छ) अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क)

हालको अवस्था : खप्तडछान्ना गाउँपालिका वस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार यस गाउँपालिकामारमणीय पर्यटकिय तथा धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिने विभिन्न २३ वटा धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहेका छन । यि प्रत्येक स्थान हरुमा वर्षेनी स्वदेशी पर्यटक आउने देखिन्छ, तर हालसम्म गाउँपालिकाले कुनै पनि आ.व.संकलन नगरेको हो वा त्यसको दस्तावेज नराखिएको हो । यस विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ ।।

संभाव्यता :माथि उल्लेखित क्षेत्रहरुहरुमा कोभिड-१९ को प्रभाव पछिको अवस्थामा केहि स्वदेशी पर्यटक आउने आँकलन गरी थप पूर्वाधार र सुविधाको विकास गर्न सकेमा अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क)बाट देहायअनुसारआय संकलनको संभावना अनुमान गरीएको छ ।

तालिका १२: अन्य सेवा शूल्क (प्रवेश शूल्क)को सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र. सं.	पर्यटकीय स्थल	औषत पर्यटक आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क दर (रु.) प्रति व्यक्ति	पिक्निक समुह आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क दर (रु.) प्रति समुह	आय सम्भावना (रु.)
१.	२१ वटा	१०५०	२०	२१०	५००	१२६०००
					जम्मा	१२६०००

तथ्यांकका आधारमा विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा जम्मा रु. १ लाख २६ हजारअन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क) संकलनको सम्भावना रहेको आंकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ➢ टिकट अनिवार्य गरी पर्यटकको तत्थ्याङ्क बैज्ञानिक ढंगले राख्ने ।

झ) सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय

हालको अवस्थाः हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधनपश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित नगरपालिका तथा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

संभावना :यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनतथा ती वनहरुबाट उत्पादन/बिक्री हुने वन पैदावरको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक गाउँ वस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख गरीएको छ । गाउँपालिका भित्र कुल २१ वटा सामुदायिक वन रहेको र आगामी आ.व.मासंकलन हुन सक्ने करको अनुमान तल दिईएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १३:सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय

वन पैदावार	उत्पादन / निकाशी के.जी. वि. स. २०७९ (अनुमानित)	करको औषत दर (प्रस्तावित) प्रती के. जी.	संभावित राजस्व (रू. मा)
लोक्ता	२४८८	१५	३७३२०
अल्लो	१२४४१	१५	१८६६१५
खोटो	२१०००(कन्टर)	२०	४२००००
काठ	२१००(क्यु. फुट)	२०००	४२०००००
		जम्मा	**४८४३९३५**
		१०%	**४८४३९३.५**

श्रोतः खप्तडछन्ना गाउँपालिका बभाङ्गगुरुयोजना २०७५

सुधारका पक्षहरूः

- गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने।
- सामुदायीक वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्विकृत गर्ने ।
- आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा अध्यावधिक गरी समावेश गर्ने ।

ञ) **सेवा शुल्क**

हालको अवस्थाःगाउँपालिकाले कानून बमोजिम घर, जग्गा लगायत अन्य अचल सम्पत्ति र आयस्रोत मूल्याङ्कन गरी दिए वापत मूल्याङ्कन सेवा शुल्क लिन पाउने व्यवस्था गरेको छ । सो व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन २०७७ मा सम्पत्ति र आयश्रोत मूल्याङ्कन सेवा शुल्कको दर निर्धारण गरेको छैन ।

संभावना : गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने घरजग्गा लगायत सम्पत्तिको मुल्याङ्कन र आयश्रोत मूल्याङ्कन सम्बन्धी सेवा वार्षिक १०० घरपरिवारले उपयोग गर्ने र सो वापत रु. ३००० शुल्क निर्धारण गर्दा आगामी आ.व.मा सम्पत्ति तथा मूल्याङ्कन सेवा शुल्कबाट करिब रु.३ लाख सेवा शुल्क संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

(ञ). **व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क**

हालको अवस्था: यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व)गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत(अनुसूचि–१२) मा विभिन्न शीर्षकमा दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क निर्धारण भएको देखिदैन ।

सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्राय: हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अत: आउँदा दिनमा पञ्जिकरण ब्यबस्थित गरी विलम्म शुल्क संकलन गर्न सक्नेछ । महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाआ.ब.२०७६/०७७ मा जम्मा ४१४ वटा ब्यक्तिगत घटना दर्ता भएको उल्लेख छ । सोही तथ्याङ्कलाई आधारमानी कुल व्यक्तिगत घटनासंख्याको ३०% ले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क तिर्दा बार्षीक संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ रकम तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १४:व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क सम्बन्धी विवरण

क.सं.	विवरण	जम्मा दर्ता संख्याआ.ब.२०७६/०७७	* अनुमानित जम्मा दर्ता संख्याआ.ब.२०७९/०८०	बिलम्ब हुन सक्ने अनुमानित संख्या	दर	जम्मा
१.	जन्म दर्ता	२३०	२४८	७४	२००	१४८६१
२.	मृत्यु दर्ता	१२८	१३८	४१	२००	८२७१
३.	सम्बन्ध बिच्छेद	२	२	०	२००	०
४.	बसाईसराई	१८	१९	६	२००	११६३
५.	बिबाह दर्ता	३६	३९	१२	२००	२३२६
जम्मा		**४१४**	**४४६**	**१३४**		**२६६२१**

स्रोत: महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन २०७८

* आ.ब.२०७६/०७७ बाट बार्षिक २.५% वढ्ने अनुमान

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क निर्धारण भएको नदेखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागि उपयुक्त हुने देखिदैन अत: यसमा शुल्क निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागि प्रत्येक वडामा अभियानको रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रुपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालन गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनकोअवस्थालाई संक्षिप्त व्याख्या गरिएको छ। यसले गाउँपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्नेछ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

यो परिच्छेद चारमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई मुख्य रुपमा व्याख्या गरिएको छ । यस विश्लेषणले गाउँपालिकाको थप आय संकलनको लागि तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ।

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

गाउँ सभाले आ.व. २०७८/७९ का लागि गरेका राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू :

- गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने आर्थिक क्रियाकलापलाई करको दायरामा ल्याई राजस्व बृद्धि गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ।
- कर सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरी करको दायरा बिस्तार गरिनेछ।
- गाउँपालिकाको करको संरचना र करका दरहरु समय सापेक्ष हुने गरी कर प्रणालीलाई थप प्रगतिशिल एवं समन्यायिक बनाइनेछ।
- करको दर तथा दायरा फराकिलो पारी आत्मनिर्भर गाउपालिका बन्न आन्तरिक स्रोतको खोजी गरिनेछ।
- गाउँपालिकास्तरमा कर असुल उपर गर्न, चुहावट नियन्त्रण गर्न, समन्वय र अनुगमन गर्न तथा संगठन संरचना तयार गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ।
- घरजग्गाको विद्यमान मूल्याङ्कन प्रणालीलाई समयानुकूल सुधार गरी प्रचलित बजार मूल्य र न्यूनतम मूल्याङ्कन बीच रहेको दूरी कम गरी सम्पत्ति कर लागू गर्न कार्यविधि बनाइनेछ।

तालिका १५: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?	छ	
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ?	१ पाचौ	जनशक्तिको कमी

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?	छ	
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?	छ	
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	छ	
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ?(सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छ	नगरीक वडापत्र टास गर्नुपर्ने
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?	छैन	समय समय मा क्षमता बिकास तालिम को व्यवस्था गर्नु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	सिफारिस	सिफारिस (घरजग्गा, नागरिकता, जन्मदर्ता) आदी
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छ	करको रकम नखोलिएको तर अभिलेख राखेको ।
गाउँ/गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	छैन	सम्पुर्ण तथ्याङ्क संकलन गर्ने र अध्यावधिक गर्ने
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ?मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?	छ	
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	छैन	
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	छ	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छ	
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?	छ	
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	उजुरी पेटिका छ	जनचेतना गर्नुपर्ने
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	छ	सफ्टेवरमा प्रणालीमा लिनुपर्ने
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	छैन	सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा अन्तर्गत काम गर्नुपर्ने
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)	छ	बेबसाईट र शिक्षामुलक कार्यक्रम मार्फत
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?	सन्तोषजनक छ	सहभागिता अनिवार्य गराउनु पर्ने
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)	प्रभावकारी रहेको	बैठक प्रत्येक महिनामा राख्नुपर्ने
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	राम्रो	जन चेतना फैलाउने
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो	
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	प्रभावकारी रहेको	
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ	
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	वेरुजु कायम भए अनुसार संम्बोधन

स्थानीय जनता जगरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाताहरुले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ ।

४.२. आय संकलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता

गाउँपालिकाको राजस्व संकलनसम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था देहायअनुसार रहेको छ ।

- गाउँपालिकाको संगठन संरचना तयार भएको ।
- गाउँपालिकामा हालकुल२६जनाकर्मचारी कार्यरतरहेकोदेखिन्छभनेराजस्वसम्बन्धिकामगर्न पाचौ तहको १ जना कर्मचारी खटाएको देखिन्छ ।
- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको सेवाग्राहीप्रतिको व्यवहार सामान्य र नम्र रहेको ।
- राजस्वसंकलनकालागिगाउँपालिकामाकम्प्युटरसफ्टवेयरप्रयोगभएको।
- कम्प्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग नभएको
- वडा कार्यालयबाट पञ्जीकरण, सिफारिश गर्ने गरेको तथा अन्य कर तथा गैरकर गाउँपालिकाको कार्यालयबाटै संकलन हुने गरेको ।
- राजस्वसंकलन सम्बन्धमाकुनैपनि कार्यविधीनभएकालेराजस्वसंकलनगर्दाशीर्षकहरूचयनमा अस्पष्टता रहेको ।

- राजस्वसंकलनकोजिम्मेवारीसहितकार्यरतकर्मचारीहरूकालागितालिमतथाअभिमुखीकरण नभएको ।
- हालसम्म राजस्व संकलन तथा त्यसको प्रभावकारीताका लागि अनुगमन तथा मुल्यांकन भएको तर अपुग रहेको ।

४.२.१स्थानीयराजस्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धि परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरु गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका १६: गाउँपालिकामा राजस्व सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	उत्तम ब. रोकाया	गा.पा. अध्यक्ष	संयोजक
२.	विष्णु कुमार थापा	गा.पा. उपाअध्यक्ष	सदस्य
३.	दिपक कुमार रावल	नि. प्र.प्र.अ.	सदस्य
४.		कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
५.		कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
६.		योजना तथा राजस्व सदस्य	सचिव
७.		उद्योग वाणिज्य संघ, खप्तडछान्ना	सदस्य
८.		घरेलु तथा साना उद्योग, खप्तडछान्ना	सदस्य

राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

यस गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन रहेको र यसमा स्थायी दरबन्दीमा प्रमुखको रुपमा पाँचौ तहको कर्मचारीले काम गरी रहनु भएको छ । राजस्वमा काम गर्न कम्पयुटर लगायत भौतिक साधनहरुको व्यवस्था गरिएको छ। यसै गरी राजस्व प्रशासन संचालनको लागिस्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA)प्रयोग गरिएको छ । राजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक पनि भएको देखिन्छ।

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेटमार्फत पनि गाउँपालिकाले लिएको छ । यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्वसम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र लगत

अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरुको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ । यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरुको प्रचार प्रसारका र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ । वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नुपर्ने हुन्छ । साथैगाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ । यसै गरीराजस्व संकलनको लागि स्थानीय स्तरमा जनजागरण कार्यक्रमहरू संचालन गरी जनतामा “कर तिर्नु कर्तब्य मात्र होइन गौरब पनि हो“ भन्ने भावनाको विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

गाउँपालिकाको आ.व. २०७७/७८ र २०७८/७९ को यथार्थ आयको अध्ययन गरी आ. व. २०७८/०७९ का लागी कुल संभावित तथ्यांक निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यी दुई वर्षको आय अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरुमा गाउँपालिकाको आय परम्परागत स्रोतहरु मूलत: मालपोत, दर्ता, नवीकरण, सिफारिशलगायतमा आधारित भएको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाले विगत आ.व.हरुमा संकलन गरेको यथार्थ आन्तरिक आय सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका १७: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)	रु. १७१८७६६.१ संकलन गर्न सक्ने	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	रु.१२०४८२५ संकलन हुन सक्ने	भएको	भएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	संम्भावना भएको	भएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	रु ३७४४०० उठ्न सक्ने सम्भावना	भएको	नभएको
	व्यवसाय कर	रु.३७०५०० संकलन हुने संभावना	भएको	नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	रु. ५६००० संकलन हुने संभावना	भएको	नभएको
	विज्ञापन कर	रू. ६८४०० संकलन हुने संभावना	भएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	सम्भावना भएको	भएको	नभएको
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	७५०००० उठाउन सकिने	भएको	भएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि	सम्भावना भएको	भएको	नभएको

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको आय	रु ४८४३९३.५ संकलन हुन सक्ने	भएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	रु. ३१०५०० आम्दानी हुने सम्भावना	भएको	नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	रु २६६२१ सम्म संकलन गर्न सक्ने	भएको	नभएको
	बहालबिटौरी शुल्क	६०००० उठाउन सकिने	भएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	संकलन हुन नसक्ने	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	सम्भावना भएको	भएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	सम्भावना भएको	भएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	सम्भावना भएको	भएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसीखेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	सम्भावना भएको	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	रु. १,२६,००० उठाउन सक्ने	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	३०००००उठाउन सकिने	भएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	रु. ४६१८६६ उठाउन सकिने	भएको	नभएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा,स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	रु. ३१०५०० उठाउन सकिने	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	उठाउन सकिने	भएको	भएको

माथिको तालिकाबाट यस गाउँपालिकाको आय संरचना हेर्दा आन्तरिक आयमा विभिन्न शीर्षकमा उठाउन सकिने देखिन्छ । यद्यपि गाउँपालिकाको समग्र आयको प्रमुख स्रोतको रुपमा संघीय

सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण र कार्यक्रम वापतको अनुदान नै रहेको देखिन्छ ।

४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

गाउँपालिकाकोस्थानीयआन्तरिकआयपरिचालनमानयाँव्यवस्थाअनुसारकोक्षमताविकासगर्नआवश्यक देखिन्छ । आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई संवोधन गर्न निम्न कार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

क. राजस्व प्रशासनका लागि उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास

गाउँपालिकामाराजस्व र योजना सम्बन्धीकामगर्नपाचौ र चौथौ तहका १ जनालाईजिम्मेवारी दिइएको र गाउँपालिकाको छुट्टै शाखा गठन भएको देखिँन्छ । गाउँसभाले संगठन चार्ट स्वीकृत गरी कार्यबोझकाआधारमाशाखा, उपशाखातथाइकाइहरुकोलागिआवश्यककर्मचारीकोव्यवस्थागर्नुपर्नेर जिम्मेवारीअनुसारसान्दर्भिकतालिमतथाअन्य क्षमताअभिबृद्धिकाअवसरसमेतउपलब्धगराउँदै जानुपर्ने देखिन्छ ।

ख. तथ्यांक संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना

हाल गाउँपालिकामा भूमि कर तथा अन्य कर र गैरकर बुझाउनेको संख्या के कति छ भन्ने तथ्यांक उपलब्ध छ यसर्थ सबै किसिमका करदाताको विवरण संकलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ, यसले करको दर, दायरा तथा समग्र राजस्वको सम्भावित आकार अनुमान गर्न आधार प्रदानगर्दछ। अद्यावधिकअभिलेख विना राजस्व सम्बन्धीनीतिनिर्धारण,प्रक्षेपण,असुलीव्यवस्थाकोअनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकाले तथ्यांक संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना हुनु अति जरुरी छ ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधी

गाउँपालिकाले आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मूख्य आय शीर्षकहरूबाट आय संकलन गर्ने कार्यविधी तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । यसमा आय संकलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषय वस्तु पर्दछन् । हाल कुन कुन शीर्षकमा के कति राजस्व संकलन भइरहेको छ भन्ने अष्पटताको अवस्था अन्त्य गरी शीर्षकगत रुपमा आय स्पष्ट हुने गरी लेखा राख्नु जरुरी छ ।

घ. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाउँपालिकाले हालको कानूनी व्यवस्था अनुसार राजस्व संकलनका लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी करदातालाई तिर्नुपर्ने कर रकमसम्बन्धि

जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने विषयमा पनि प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ ।

ङ. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालनसम्बन्धि नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधी निर्धारण जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ । यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारणतथादरहरूमापरिमार्जनकालागिराजस्व परामर्शसमितिकोभूमिकालाईस्थापनागर्नुपर्दछ।आय संकलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ। त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धमाकेन्द्र,प्रदेशतथाअन्यस्थानीयतहहरूसँगसमन्वयगर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

च. चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

आयकोसंकलनअवस्थाकोअनुगमनगरी राजस्व चुहावटभएकोपाइएमात्यसलाईनियन्त्रणगर्नतत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ । गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निरन्तरसंबादगर्नु,सूचनाप्रविधीतथासामाजिक मिडियामार्फत् राजस्व रखर्चकोविवरणबारेजनतातथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन् ।

परिच्छेद पाँचः राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत एवं बजेट व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

५.१गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१.१राजस्व सुधारका क्षेत्रहरू

राजस्व सुधारका लागि अपनाउनु पर्ने क्रियाकलापहरू तपशिलमा उल्लेख गरिएको छ ।

दायराःराजस्व सुधारको लागि संविधान तथा कानूनले व्यवस्था गरेको गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने हुनु पर्दछ । क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने राजस्वको संकलन तथा परिचालन गर्ने संभावना के कस्तो छ सो को पहिचान गर्नु पर्दछ । करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवाको परिमाण, मूल्य र उपयोग) को पहिचान गर्नु पर्दछ । करदाता, उपभोगकर्ता र सेवाग्राहीको पहिचान पश्चात तीनीहरूको एकिन तथ्याङ्क पत्ता लगाई त्यसको दायरा एकिन गर्नु पर्दछ ।

दरः करदाताको पहिचान पश्चात् गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने करदातालाई करदाताको सामर्थ्यका आधारमा न्यायोचित ढंगबाट करको दर निर्धारण गर्नुपर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा समान दर, प्रगतिशिल वा अनुदारवादी के कस्तो छ सो को समिक्षा गरी प्रगतिशिल कर लगाउनु पर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा तपशिलमा उल्लेखित विषयमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

- ❖ विगत वर्षहरूको करको दर
- ❖ छिमेकी स्थानीय सरकारको करको दर
- ❖ करदाताको कर तिर्ने क्षमता
- ❖ करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवा)
- ❖ सेवा तथा दस्तुरको लागत
- ❖ राजस्व संकलनको अवस्था
- ❖ सम्पत्तिको मुल्य तथा उपयोग
- ❖ पुँजिगत लगानी र आर्थिक कारोबार

व्यवस्थापनः करदाताको पहिचान, संख्या निर्धारण तथा दायरा निश्चित गरी करका दरहरू न्यायोचित ढंगबाट निर्धारण पश्चात्राजस्व प्रशासनमा सुधार ल्याउन नीतिगत व्यवस्था, संगठन संरचनामा सुधार भौतिक सुविधा, मानव संशाधन, प्रविधी र सफ्टवयर, सूचना तथा अभिलेख राख्नुपर्दछ । राजस्वको सुधारको लागि हरेक तथ्याङ्कको अभिलेख राखि राजस्व चुहावट हुन नदिन अनुगमन गर्नुपर्दछ ।

क. कर राजस्व सुधारका योजनाहरु

तालिका १८: राजस्व सूधार कार्ययोजनाहरु

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**भूमिकर तथा मालपोत**		
	१. जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी समयमा मालपोत तिर्न प्रोत्साहित गर्ने ।	२०७९ पौष देखि अर्धवार्षिक रुपमा नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
२	**सम्पत्ति कर**		
	१. आर्थिक ऐन बनाई सोमा सम्पत्ति कर लगाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधीलाई अद्यावधिक गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. वडामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ मंसिर देखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	४. सम्बन्धित कर्मचारी तथा पदाधिकारीका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने । र कर्मचारी थप गर्ने ।	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	**घर जग्गा बहाल कर**		
	१. प्रतगतिशिल करको दर अवलम्बन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. बहालमा भएका घर तथा जग्गाहरुको लगत संकलन गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	३. बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई करको दायरमा ल्याउने ।	२०७९ भाद्र देखि निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालय
४.	**व्यवसाय कर**		
	१. व्यवसाय कर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. व्यवसाय कर सम्बन्धमा दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. दर्ता भएका व्यवसायहरुको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	नियमित	राजस्वा शाखा वडा कार्यालयहरु

क.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	४. व्यवसाय दर्ता तथा कर संकलनका लागि वडा वडामा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ पौष देखी अर्धवार्षिक रुपमा	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु
५.	**जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर**		
	१. जडिबुटि तथा कवाडी संकलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति
	२. जडिबुटि र कवाडी करको दर अध्यावधिक गरी सो अनुसार ठेक्का वन्दोवस्त गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	नगरसभा, कार्यपालिका

ख. गैर कर राजस्व सुधार योजना

तालिका १९: गैरकर राजस्व सूधार योजनाहरु

क.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था**		
	१. आर्थिक ऐन तयार गर्ने । - हालको राजस्व अधिकारका सम्भाव्य शीर्षकहरु अनुसार शीर्षक हेरफेर गर्ने । - व्यवहारिक नदेखिएका, लागु नहुने तथा संघीय कानूनसँग बाझिने प्रावधानहरुलाई हटाउने । - राजस्व असुलीको व्यवस्थासंगै दण्ड, सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था पनि उल्लेख गर्ने । - जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा Tax-benefit Principleमा आधारित बनाउने	२०७९ कार्तिक मसान्त	गाउँपालिका
२	**सांगठनिक व्यवस्था** (शाखा, जनशक्ति, पूर्वाधार र सूचना व्यवस्था)		
	१. राजस्व शाखाका लागि थप कर्मचारी, सफ्टवेयर तथा भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. राजस्व सफ्टवेयर सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असारसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	३. विभिन्न स्रोतका आन्तरिक आयलाई सम्बन्धित शीर्षक	२०८० असारमसान्त	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, आर्थिक

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	अन्तर्गत आम्दानी बाँध्ने ।		प्रशासन शाखा
३	**करदाता लक्षित कार्यक्रम तथा पारदर्शिता**		
	१. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीका लागि चेतनामूलक सूचनाहरु प्रचार प्रसार गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति र वडा कार्यालय
	२. चौमासिक रुपमा खर्चसँगै आन्तरिक आय संकलनको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।	चौमासिक	आर्थिक प्रशासन शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४.	**राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन**		
	१. यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०७९ साउन देखि निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघ मसान्त	कार्यपालिका गाउँ सभा

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूका लागि गाउँपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । राजस्व प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ उल्लेखित शीर्षकगत रुपमा गरिएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय संकलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यस प्रक्षेपणले गाउँपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

६.१राजस्व सूधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनपश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८० देखि २०८१/८२) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको बृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका २०: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु (रु. हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
क.	आन्तरिक आय तर्फ		
११३१३	सम्पत्ति कर	१२०४.८२५	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	१७१८.७६६१	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२१	घर बहाल कर	३७४.४	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४५१	सवारी साधन कर	०	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाका ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४७२	विज्ञापन कर	६८.४	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर हुने आय)	५६	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त	४८४.३९३५	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
			बढ्दै जाने
११३२२	बहाल बिटौरीशुल्क	६०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४६११	व्यवसाय कर	३७०.५	आ.व. २०७९/८० मा ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	७५०	आ.व. २०७९/८० मा ब्याकहो लोडर, एक्साभेटर, लोडर,रोलर, पानी ट्यांकी, टिप्पर भाडाबाट प्राप्त हुने रकमको ९०प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि	०	पहिलो वर्ष ६० प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक १५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री	७५०	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क	०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको १०० प्रतिशत र त्यस पछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	अन्य शुल्क (प्रवेश शुल्क)	१२६	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	१५	आ.ब. २०७९/८० मा एकमुष्ट १५ र त्यसपछि क्रमशः १० प्रतिशतले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	३१०.५	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४३	सफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	३१०.५	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क	२६.६२१	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले घट्दै जाने
१४२४५	नताप्रमाणित दस्तुर	०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४६१.८६६	आ.व.२०७९/८० मा ९० प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
ख	**राजस्वबाँडफाँट**	४१४१०.८२७	

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
ख.१	**नेपाल सरकार**	**४०७५१.३८१**	
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	४०७५१.३८१	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क		
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी		चालु दरले बृद्धि आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
ख.२	**प्रदेश सकार**	**६५९.४४६**	
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर		चालु दरले बृद्धि आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	६५९.४४६	चालु दरले बृद्धि आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर		अनुमान नगरिएको
११४५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रि बाट प्राप्त रोयल्टी		गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
ग.	**अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण**		
ग.१	**नेपाल सरकार**		
१३३११	समानीकरण अनुदान		गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु		गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत		
१३३१४	विशेष अनुदान चालु		अनुमान नगरिएको
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत		
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत		
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)		अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत		
१४५२९	अन्य राजस्व		गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
ग.२	**प्रदेश सरकार**		
१३३११	समानीकरण अनुदान		गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु		गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत		
१३३१४	विशेष अनुदान चालु		गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत		
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत		
१३३१८	अन्य अनुदान चालु		**अनुमान नगरिएको**

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
	(सामाजिक सुरक्षा समेत)		
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत		
ग.३	**अन्य आन्तरिक अनुदान**		
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		अनुमान नगरिएको
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान		
ग.४	**द्विपक्षिय बैदेशिक अनुदान**		
१३१११	द्विपक्षिय बैदेशिक चालुअनुदान		अनुमान नगरिएको
१३१२१	द्विपक्षिय बैदेशिक पूँजीगत अनुदान		
	कूल जम्मा	४८४९८.५९८६	

६.२गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आगामी आ.व.मा कुल रु. ४ करोड ७१ लाख ७५ हजार ८५३ आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २१: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण (हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/०७७ यथार्थ	२०७७/०७८ यथार्थ	२०७८/०७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्तसम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						२०७९/०८०	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
क.	आन्तरिक आय तर्फ	०	०	०	०	७०८७.७७१६	५७६५.०२६	६३४१.७१४	६९७६.८२
११३१३	सम्पत्ति कर					१२०४.८२५	९६३.८६	१०६०.२४६	११६६.२७१
११३१४	भूमी कर (मालपोत)					१७१८.७६६१	१३७५.०१३	१५१२.५१४	१६६३.७६६
११३२१	घर बहाल कर					३७४.४	२९९.५२	३२९.४७२	३६२.४१९
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)					०	०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर					६८.४	४७.८८	५२.६६८	५७.९३५
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने (व्यवसाय कर)					३७०.५	२९६.४	३२६.०४	३५८.६४४
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर					५६	४४.८	४९.२८	५४.२०८
	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय)					४८४.३९३५	३८७.५१५	४२६.२६६	४६८.८९३
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क					६०	४८	५२.८	५८.०८
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको वाहाल बाट प्राप्त आय					७५०	६७५	७४२.५	८१६.७५
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर					४६१.८६६	४१५.६७९	४५७.२४७	५०२.९७२
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि					०	०	०	०
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री					७५०	६००	६६०	७२६
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क					०	०	०	०
	अन्य शुल्क प्रवेश शुल्क					१२६	७५.६	८६.९४	९९.९८१
१४२२१	न्यायिक दस्तुर					१५	१५	१६.५	१८.१५
१४२४१	पाकिङ्ग शुल्क					०	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर					३१०.५	२४८.४	२७३.२४	३००.५६४
१४२४३	सिफारिश दस्तुर					३१०.५	२४८.४	२७३.२४	३००.५६४
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब दस्तुर					२६.६२१	२३.९५९	२२.७६१	२१.६२३
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर					०	०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर					०	०	०	०
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा					०	०	०	०

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/०७७ यथार्थ	२०७७/०७८ यथार्थ	२०७८/०७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्तसम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						२०७९/०८०	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
ख	राजस्व बाँडफाँट	३९५६५.१९३७७	५३३२६.०२०९२	०	३९४३८.८८२७६	४१४१०.८२७	४१४१०.८२७	४३४८१.३६८	४५६५५.४३७
ख.१	नेपाल सरकार	३८७५८.१६२९५	५२५०३.४०१४९		३८८१०.८३९४१	४०७५१.३८१	४०७५१.३८१	४२७८८.९५	४४९२८.३९८
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	३८७५८.१६२९५	५२५०३.४०१४९		३८८१०.८३९४१	४०७५१.३८१	४०७५१.३८१	४२७८८.९५	४४९२८.३९८
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी								
ख.२	प्रदेश सकार	८०७.०३०८२	८२२.६१९४३		६२८.०४३३५	६५९.४४६	६५९.४४६	६९२.४१८	७२७.०३९
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क		८२२.६१९४३						
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	८०७.०३०८२			६२८.०४३३५	६५९.४४६	६५९.४४६	६९२.४१८	७२७.०३९
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर								
१४१५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रि बाट प्राप्त रोयल्टी								
ग	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण								
ग.१	नेपाल सरकार								
१३३११	समानीकरण अनुदान								
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु								
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत								
१३३१४	विशेष अनुदान चालु								
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत								
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु								
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत								
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
१४५२९	अन्य राजस्व								
ग.२	प्रदेश सरकार								
१३३११	समानीकरण अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/०७७ यथार्थ	२०७७/०७८ यथार्थ	२०७८/०७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्तसम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						२०७९/०८०	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु								
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत								
१३३१४	विशेष अनुदान चालु								
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत								
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु								
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत								
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
ग.३	**अन्य आन्तरिक अनुदान**								
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान								
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान								
ग.४	**द्विपक्षिय बैदेशिक अनुदान**								
१३१११	द्विपक्षिय बैदेशिक चालु अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षिय बैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व		३९५६५.१९३७७	५३३२६.०२०९२	०	३९४३८.८८२७६	४८४९८.५९८६	४७१७५.८५३	४९८२३.०८२	५२६३२.२५७

परिच्छेदसात: अपेक्षित नतिजा

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पुर्ण कार्यान्वयन पश्चात् गाउँपालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।

तालिका २२: प्रक्षेपित आय संरचना

हजारमा

क्र. सं.	राजस्वशीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमानित	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						२०७९/०८०	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय	०	०	०	०	७०८७.७७१६	५७६५.०२६	६३४१.७१४	६९७६.८२
२	सङ्घिय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	३८७५८.१६२९५	५२५०३.४०१४९		३८८१०.८३९४१	४०७५१.३८१	४०७५१.३८१	४२७८८.९५	४४९२८.३९८
३	प्रदेश राजस्व वाँडफाँडबाट प्राप्त आय	८०७.०३०८२	८२२.६१९४३		६२८.०४३३५	६५९.४४६	६५९.४४६	६९२.४१८	७२७.०३९
४	अनुदान								
५	दायित्व								
६	जनसहभागिता								
	कुल आय	३९५६५.१९३७७	५३३२६.०२०९२	०	३९४३८.८८२७६	४८४९८.५९८६	४७१७५.८५३	४९८२३.०८२	५२६३२.२५७

प्रस्तुत विवरणले गाउँपालिकाको आन्तरिक आय आगामी आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा रु ५७ लाख ६५ हजार २६ हुने अनुमान गरिएको छ, जुन कुल आय को १२.२२ प्रतिशत हुन आँउछ । यो रकम संकलन गर्न पनि गाउँपालिकाले वर्तमान संरचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीमा ठुलै परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ । गाउँपालिकाले यस तर्फ निम्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ :

- आय संकलनकोलागि आवश्यक ऐन तथा कार्यविधिको तयारी
- आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण वा परिमार्जन तथा जरिवाना निर्धारण
- राजस्व परामर्श समितिको परिचालन
- राजस्व शाखाको क्षमता विकास

परिच्छेद आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा गरिएको व्यवस्था अनुसार यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले राजस्वपरामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरू पहिचान गर्नर स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा सहयोग गर्दछ ।

खप्तडछान्ना गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाले निर्धारण गरेको अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कार्ययोजनामातय गरिएका कार्यनीति र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई बढीजिम्मेवारी बनाईनेछ । साथै स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई सहजीकरण गर्न गाउँपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमाराजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रगति सम्बन्धि अनुगमन गर्न एक अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गठन गरिनेछ ।

तालिका २३: अनूगमन तथा मुल्यांकन समितिको संरचना

१)	गाउँपालिका प्रमुख (अध्यक्ष)	:	संयोजक
२)	गाउँपालिका उपप्रमुख (उपाध्यक्ष)	:	उपसंयोजक
३)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	:	सदस्य
४)	आर्थिक विकास समिति संयोजक	:	सदस्य
५)	प्रतिनिधी, खप्तडछान्ना उद्योग बाणिज्य संघ	:	सदस्य
६)	प्रतिनिधि, नागरिक समाज वा टोल विकास संस्था	:	सदस्य
७)	राजस्व उपशाखा प्रमुख	:	सदस्य सचिव

उद्योग बाणिज्य संघ र नागरिक समाजको तर्फका प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यलाई यस समितिले निर्णय गरी आमन्त्रित सदस्यका रुपमा समितिमा समावेश गर्न सक्नेछ ।

गाउँकार्यपालिकाले आवश्यकता महशुश गरेमा अन्य विषय विज्ञ व्यक्तिहरूलाई पनि आमन्त्रित सदस्यका रुपमा समितिमा राख्न वा समितिको बैठकमा बोलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव लिन सक्नेछ । अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको बैठक कम्तिमा चौमासिक रुपमा बस्नेछ तर समितिले आवश्यकता ठानेमा आवश्यकता अनुसार जतिपटक पनि बैठक बस्न सक्नेछ ।

अनुगमन समितिले निम्नानुसार कार्य गर्नेछ ।

- राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक पर्ने बजेटको व्यवस्थाकालागि आवश्यक कार्य गर्ने र नगरसभाबाट परित गराउने ।
- सबै क्रियाकलापहरूलाई अलग अलग रुपमा बजेट विनियोजन गर्न संभव नभएको अवस्थामा कार्ययोजनाकार्यान्वयनका लागि एकमुष्ठ बजेटको माग गर्ने ।

- ❖ स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलाप छुट्याई जिम्मेवार सम्बद्ध शाखा/उपशाखाकाकर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने ।
- ❖ जिम्मेवार शाखा वा कर्मचारीले आफुसँग सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी पुरा गरे नगरेको अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
- ❖ जिम्मेवार शाखा/उपशाखा वा पदाधिकारीहरूबाट उनीहरूको जिम्मेवारी भित्रका क्रियाकलापकोप्रगतिविवरण चौमासिक रुपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत संकलन गरी समीक्षा गर्ने ।
- ❖ अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिबाट प्राप्त सुझावहरूलाई राजस्व परामर्श समितिमा वा नगरकार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी आवश्यक कार्वाही गराउने ।
- ❖ राजस्व सुधार कार्ययोजनामा भएको क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकपरेमा क्रियाकलाप संसोधन वा थप गर्न तथा जिम्मेवारीहरूको हेरफेर गर्नको लागि राजस्व परामर्श समितिसमक्ष सिफारिस गर्ने ।

प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरूको समधानका लागि आवश्यक कार्यका लागि गाउँकार्यपालिकामाप्रस्ताव पेश गर्ने । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमनतथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन :

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्यांकनकोलागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजस्व उपशाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरू तथा वडा सचिवहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

गाउँपालिकाले कम्तिमा महिनाको एक पटक बैठक बसी कार्ययोजनामा उल्लेख गरिएका क्रियाकलापहरूकोकार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको लक्ष्य अनुसार असुली भए नभएको, लक्ष हासिल गर्ने दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत एवं कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व परामर्श समितिले राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा आय संकलनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई चौमासिक रुपमा आवश्यक परामर्श प्रदान गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी आगामी आ.व.को लागि आयको अनुमान गर्नुभन्दा पूर्व विगतको आर्थिक ऐनको मूल्यांकन गरी आयका स्रोत, दर तथा दायरा र व्यवस्थापनमा हेरफेर गर्नुपर्ने भएमा सुधारकोलागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसैको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ति पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समिक्षा गर्नुपर्दछ ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूमा आवश्यक छलफल गरी राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नुपर्ने भएमा आवश्यक निर्णय गर्नुपर्दछ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको पश्चात आन्तरिक राजस्वमा के कति सुधार भयो वा सुधारोन्मुख छ भनी गाउँपालिकाले गरेको राजस्वको प्रक्षेपणलाई आधार मानेर संघिय अर्थ मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरू आदिले अनुगमन गर्न सक्नेछन ।

अनूसुची

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ नेपालको संविधान २०७२	राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म) स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)	नेपाल कानून आयोग
▪ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेदः ३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेदः ९) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेदः १०)	नेपाल कानून आयोग
▪ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	राजस्वको अधिकार (परिच्छेदः २) राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेदः ३) अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेदः ४) वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेदः ५) आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) वित्तीय अनुशासन (परिच्छेदः ८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरु	नेपाल कानून आयोग
▪ नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक ऐनहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरु	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरु	स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबीच साझा अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यबस्थाहरु	सुदुरपश्चिम प्रदेश सरकार, आर्थिकक मामिला तथा योजना मन्त्रालय http://moeap.karnali.gov.np

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एकरुपताका लागि	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधी, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठिन कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (द्यबकभ) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	स्थानीय राजस्व र आयको प्रबृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधी, दिग्दर्शन, ऐन कानूनका नमुनाहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागि कानूनी र नीतिगत व्यबस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
		लगायतका सम्बन्धित निकायहरु
▪ अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	अन्य स्थानीय तहहरु
▪ अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको गाउँपालिका विकास योजना, गाउँपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू		सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू		संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ अन्य दस्तावेजहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	विभिन्न निकायहरु

अनूसुची २: राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सुचकहरु

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१............ गाउँपालिका/गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शीर्षक	विवरण
१.१ संक्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसंख्या (संख्या)	
क्षेत्रफल (बर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरु (स्थान नाम)	
१.२ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
बाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
बिजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु (संख्या)	
फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा	
फोहरको व्यवस्थापनको अवस्था	
१.३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसंख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरुको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरुको विवरण

क.सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरु (नाम र संख्या समेत)

क.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरु (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरु

क.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्वप्रशासनमासफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

- राजस्व परामर्श समिति

क.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

.... गाउँपालिका/गाउँपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरण:

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागि गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजस्व ठेक्का सम्बन्धि विवरण
- .... गाउँपालिका/गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनूसूची ३:विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाउँ/गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको बर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/गाउँपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
भएका छन् ?		

निश्कर्षः गाउँ/गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहालबिटौरीशुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो,खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपायः

सम्भाब्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनूसूची ४: वस्तूगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. ....गाउँपालिका/गाउँपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहालबिटौरीशुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. ………… गाउँपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामीत्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. ………… गाउँपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ………………

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ………………

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंकिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मुल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२	वित्तीय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्री

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहालबिटौरीसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सम्पतिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

झ. .... गाउँपालिका/गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
	जम्मा				

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शीर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनूसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	राजस्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	**सम्पत्ति कर**								
११३१०	**अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर**								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क								
११३५०	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**								
११४१०	**मुल्य अभिबृद्धि कर**								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	**अन्तःशुल्क**								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
११४४०	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्कः वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	**मनोरंजन कर**								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३११०	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**								
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	**अन्य राजस्व**								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**								
१४११०	**व्याज**								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	**दस्तुर**								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**								
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजस्व**								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	**अन्य राजस्व**								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								
१४५३०	**पूँजीगत राजस्व**								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रिबाट प्राप्त आय								
१५०००	**बेरुजु**								
१५१००	**बेरुजु**								
१५११०	**बेरुजु**								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	**दायित्व**								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**								
३३१९०	**खुद आन्तरिक ऋृण**								
३३१९१	ऋृण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋृण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋृण								
३३२००	**वाह्य वित्तीय दायित्व**								
३३२४०	**खुद वैदेशिक ऋृण**								
३३२४१	वैदेशिक ऋृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

.... गाउँपालिका/गाउँपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र.सं.	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
कुल आय						
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)						